Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Εξ' αποστάσεως Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια

Οι Σχέσεις και οι Αμυντικές Στρατηγικές της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης στον Ψυχρό Πόλεμο

Κώστας Μιχαήλ

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ/2024

Εξ' αποστάσεως Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα στις Διεθνείς Σχέσεις, Στρατηγική και Ασφάλεια

Οι Σχέσεις και οι Αμυντικές Στρατηγικές της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης στον Ψυχρό Πόλεμο

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στο εξ' αποστάσεως πρόγραμμα στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος

Κώστας Μιχαήλ

Αύγουστος/2024

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Κώστας Μιχαήλ, 2024

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Περιεχόμενα

Εξώφυλλο 1

Εσώφυλλο 2

Περίληψη 7

Abstract 9

Εισαγωγή 10

1. Οι Απαρχές του Ψυχρού Πολέμου 17

2. Οι τρείς φάσεις του Ψυχρού Πολέμου 19

3. Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τις Τρεις Φάσεις του Ψυχρού Πολέμου 24

3.1. Ο Πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947-1962) 24

3.1.1. Τα Δόγματα και οι Πολιτικές Ανάσχεσης των Ηνωμένων Πολιτειών. 24

3.1.2. Η Αμερικανική Πολιτική Στην Ευρώπη 27

3.1.3 Η Αμερικανική Πολιτική Εκτός Ευρώπης και ο Πόλεμος της Κορέας 28

3.2. Η Ύφεση (Détente) (1962-1979) 29

3.2.1. Η Ευέλικτη Απάντηση και το Δόγμα Νίξον 30

3.2.2. Η Σινο-Αμερικανική Προσέγγιση (1971-1972) 31

3.2.3. Οι Συνθήκες και οι Συμφωνίες του Ελσίνκι 33

3.3. Η Αναζωπύρωση του Ψυχρού Πολέμου (1979-1991) 34

3.3.1. Τα Δόγματα Carter και Ρήγκαν 34

3.3.2. Οι Αμερικανικές Πιέσεις Στον Δεύτερο και Τρίτο Κόσμο 36

4. Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά τις Τρεις Φάσεις του Ψυχρού Πολέμου 37

4.1. Ο Πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947-1962) 37

4.1.1. Το Δόγμα Zhdanov 38
4.1.2. Το Σύμβολο του Ψυχρού Πολέμου 39
4.1.3. Η Σοβιετοποίηση της Ανατολικής Ευρώπης 39
4.1.4. Η Σοβιετική Πολιτική εκτός Ευρώπης 41
4.1.5. Η Κούρσα του Διαστήματος και της Επιστήμης 42
4.2. Détente (1962-1979) 42
4.2.1. Η Ειρηνική Συνύπαρξη και Δόγμα Μπρέζνιεφ 43
4.2.2. Η Συνεργασία με την Δύση 45
4.2.3. Εδραίωση Σοβιετικής παρουσίας στον Τρίτο Κόσμο 46
4.3. Η Αναζωπύρωση του Ψυχρού Πολέμου (1979-1991) 47
4.3.1. Η εισβολή στο Αφγανιστάν (1979-1989) 47
4.3.2. Η Αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης στην εχθρικότητα των ΗΠΑ 48
4.3.3. Οι μεταρρυθμίσεις του Γκορμπατσόφ 49
5. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης 51
Επίλογος 53
Βιβλιογραφία 55
Πρωτογενής Βιβλιογραφία 55
Δευτερογενής Βιβλιογραφία 55

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Κώστας Μιχαήλ

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Οι Σχέσεις και οι Αμυντικές Στρατηγικές της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης στον Ψυχρό Πόλεμο.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 26 Αυγούστου, 2024 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Ελευθεριάδου Μαρίνα

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Γαβριήλ Ελένη

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Δουκάκης Κωνσταντίνος

Υπεύθυνη Δήλωση

Ο Κώστας Μιχαήλ, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Οι Σχέσεις και οι Αμυντικές Στρατηγικές της Δύσης και της Σοβιετικής Ένωσης στον Ψυχρό Πόλεμο», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο Τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Κώστας Μιχαήλ

8/2024

Περίληψη

Ο Ψυχρός Πόλεμος, μια παρατεταμένη γεωπολιτική ένταση μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης, διαμόρφωσαν τις διεθνείς σχέσεις από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου έως και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου το 1991. Αυτή η διατριβή διερευνά τις πολιτικές και τις σχέσεις μεταξύ αυτών των Υπερδυνάμεων σε τρεις διακριτές φάσεις του Ψυχρού Πολέμου: ο Πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947–1962), η εποχή της Ύφεσης (1962–1979) και αναζωπύρωση των εντάσεων που οδήγησαν στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης (1979–1991). Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την εργασία είναι η μέθοδος της βιβλιογραφικής ανασκόπησης, πιο συγκεκριμένα της αφηγηματικής ανασκόπησης σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, με βιβλιογραφικές αναφορές, ελληνόγλωσσες και ξενόγλωσσες. Κατά τη διάρκεια της Πρώιμης περιόδους, οι ΗΠΑ υιοθέτησαν μια πολιτική περιορισμού για να αποτρέψουν την εξάπλωση του κομμουνισμού, οδηγώντας σε σημαντικές συγκρούσεις όπως ο αποκλεισμός του Βερολίνου, ο πόλεμος της Κορέας και η κουβανική κρίση πυραύλων. Η ΕΣΣΔ, με τη σειρά της, ακολούθησε μια πολιτική επέκτασης της επιρροής της στην Ανατολική Ευρώπη και υποστήριξης επαναστατικών κινημάτων παγκοσμίως. Η σχέση χαρακτηρίστηκε από έντονο ανταγωνισμό, κούρσα πυρηνικών εξοπλισμών και ιδεολογική αντίθεση. Η φάση της Ύφεσης υπήρξε μάρτυρας μιας προσωρινής χαλάρωσης των εντάσεων καθώς και οι δύο υπερδυνάμεις προσπάθησαν να μειώσουν τον κίνδυνο πυρηνικής αντιπαράθεσης. Βασικές συμφωνίες, συμπεριλαμβανομένων των Strategic Arms Limitation Talks (SALT) και των Συμφωνιών του Ελσίνκι, σημάδεψαν αυτή την εποχή. Παρά αυτές τις προσπάθειες, οι υποβόσκουσες υποψίες και οι περιφερειακές συγκρούσεις, όπως ο πόλεμος του Βιετνάμ και η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, άμβλυναν τις σχέσεις, οδηγώντας τελικά στο τέλος της ύφεσης. Η τελική φάση, που συχνά αναφέρεται ως «Δεύτερος Ψυχρός Πόλεμος», είδε ανανεωμένες εχθροπραξίες που υποστηρίχθηκαν από τις σκληροπυρηνικές αντικομουνιστικές πολιτικές της κυβέρνησης Ρήγκαν και τις εσωτερικές προκλήσεις της ΕΣΣΔ. Η οικονομική στασιμότητα, η πολιτική διαφθορά και η αδυναμία να συμβαδίσουν με τις τεχνολογικές εξελίξεις των ΗΠΑ υπονόμευσαν τη σοβιετική εξουσία. Οι μεταρρυθμίσεις του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ - περεστρόικα (αναδιάρθρωση) και γκλάσνοστ (ανοιχτότητα) είχαν σκοπό να αναζωογονήσουν

την ΕΣΣΔ. Αντιθέτως, επιτάχυναν την κατάρρευσή της καθώς απελευθέρωσαν δυνάμεις που οδήγησαν σε πολιτικό κατακερματισμό και απώλεια του σοβιετικού ελέγχου στην Ανατολική Ευρώπη. Η διατριβή καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κατάρρευση της ΕΣΣΔ ήταν το αποτέλεσμα ενός συνδυασμού εσωτερικών αδυναμιών και εξωτερικών πιέσεων, που επιδεινώθηκαν από τη μη βιώσιμη φύση των ιδεολογικών και οικονομικών της συστημάτων ενόψει μιας πιο προσαρμοστικής και ανθεκτικής δυτικής συμμαχίας.

Λέξεις-κλειδιά: Πολιτικές, ΗΠΑ-ΕΣΣΔ, Ψυχρός Πόλεμος, κατάρρευση ΕΣΣΔ

Abstract

The Cold War, a protracted geopolitical tension between the United States (USA) and the Soviet Union (USSR), shaped global affairs from the end of World War II until the collapse of the USSR in 1991. This thesis explores the policies and relations between these superpowers across the three distinct phases of the Cold War: the early confrontation (1947–1962), the era of détente (1962–1979), and the renewed tensions leading to the Soviet Union's demise (1979–1991). The methodology used for the work is the bibliographic review method, more specifically the narrative review in primary and secondary sources, with bibliographic references, in Greek and foreign languages. During the early confrontation, the USA adopted a policy of containment to prevent the spread of communism, leading to significant conflicts such as the Berlin Blockade, the Korean War, and the Cuban Missile Crisis. The USSR, in turn, pursued a policy of expanding its influence in Eastern Europe and supporting revolutionary movements globally. The relationship was marked by intense competition, nuclear arms race, and ideological opposition. The détente phase witnessed a temporary easing of tensions as both superpowers sought to reduce the risk of nuclear confrontation. Key agreements, including the Strategic Arms Limitation Talks (SALT) and the Helsinki Accords, marked this era. Despite these efforts, underlying suspicions and regional conflicts, such as the Vietnam War and the Soviet invasion of Afghanistan, strained relations, eventually leading to the end of détente. The final phase, often referred to as the "Second Cold War," saw renewed hostilities underpinned by the Reagan administration's hardline policies and the USSR's internal challenges. Economic stagnation, political corruption, and the inability to keep pace with the USA's technological advancements undermined Soviet power. Mikhail Gorbachev's reforms -perestroika (restructuring) and glasnost (openness) - intended to revitalize the USSR, instead hastened its collapse as they unleashed forces that led to political fragmentation and the loss of Soviet control over Eastern Europe. The thesis concludes that the USSR's collapse was the result of a combination of internal weaknesses and external pressures, exacerbated by the unsustainable nature of its ideological and economic systems in the face of a more adaptable and resilient Western alliance.

Εισαγωγή

Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτελεί μια μακροχρόνια περίοδο η οποία ξεκίνησε μεταπολεμικά, από το τέλος του Β' Π.Π., το 1945 και διήρκησε μέχρι την διάλυση της Ένωσης Σοβιετικών και Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, το 1991. Από τα βασικά πολιτικά χαρακτηριστικά της περιόδου, αποτελεί το διπολικό σύστημα που κυριάρχησε στο διεθνές πολιτικό σύστημα ισχύος, δημιουργώντας τεταμένες σχέσεις, γεωπολιτικές εντάσεις και ιδεολογικές συγκρούσεις. Οι δυο δυνάμεις που κυριάρχησαν στην παγκόσμια τάξη ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και η Σοβιετική Ένωση. Μετά τον πόλεμο είχαν τόσο μεγάλη διαφορά ισχύος από τις υπόλοιπες Μεγάλες Δυνάμεις, που ουσιαστικά διέθεταν την πρωτοκαθεδρία στα διεθνή δρώμενα (Χατζηβασιλείου, 2018). Επιπλέον, εκτός από το διεθνές σύστημα, οι δυο αυτές υπερδυνάμεις άσκησαν έντονη επιρροή στην πολιτική και κοινωνική δομή στο εσωτερικό των υπόλοιπων κρατών, με αποτέλεσμα να γίνουν μέλη ενός εκ των δυο ιδεολογικών μπλοκ που δημιουργήθηκαν (Χατζηβασιλείου, 2018).

Βασικός λόγος της έκρηξης του Ψυχρού Πολέμου αποτέλεσε ο ανταγωνισμός μεταξύ των διαφορετικών ιδεολογιών των δυο πλευρών: του κομουνισμού που ακολουθούσε η Σοβιετική Ένωση στην οργάνωση της δομής της, και του καπιταλισμού για τις ΗΠΑ αντίστοιχα. Αυτή η ιδεολογική διαμάχη υπήρχε σε πολλές πτυχές, αφού μεταφραζόταν όχι μόνο σε δυο διαφορετικά οικονομικά συστήματα που ακολουθούσε η κάθε δύναμη, αλλά χάραζε και την πολιτική κατεύθυνση που θα ακολουθούσαν οι δυο πόλοι, με κατευθυντήριο την λειτουργία της πολιτείας και τον άνθρωπο. Η Σοβιετική ένωση από την μία, πρέσβευε τον κρατικό έλεγχο της οικονομίας και των μέσων παραγωγής, την ύπαρξη ενός κόμματος, του κομμουνιστικού που είχε και τον κρατικό έλεγχο και την διάδοση της ιδεολογία του κομμουνισμού. Οι ΗΠΑ από την άλλη, ακολουθούσαν ένα σύστημα υπέρμαχο μιας οικονομίας βασισμένης στην ελεύθερη αγορά, στην δημοκρατική διακυβέρνηση και την ατομική πρωτοβουλία και ιδιοκτησία (Χατζηβασιλείου, 2018). Με βάση αυτές τις ιδεολογίες χαράχθηκαν και οι πολιτικές των συμμάχων τους και δημιουργήθηκε αυτός ο ανταγωνισμός που έλαβε μέρος σε ολόκληρη την υφήλιο για περίπου τέσσερις δεκαετίες.

Γεωπολιτικά, ο Ψυχρός Πόλεμος εμφανίζεται αρχικά αμέσως μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Κατά την διάρκεια του, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση

αναγκαστικά συμμάχησαν κατά του Άξονα στη διάρκεια του πολέμου, αφήνοντας τις ιδεολογικές του διαμάχες, ως έναν μεγάλο βαθμό, στο περιθώριο. Ωστόσο, με την πτώση της ναζιστικής Γερμανίας, οι βασικές ιδεολογικές και γεωπολιτικές διαφορές μεταξύ των δύο δυνάμεων επανήλθαν γρήγορα. Όταν οι Σύμμαχοι δεν μπορούσαν να συμφωνήσουν για το πώς να ανοικοδομήσουν την Ευρώπη μετά τον πόλεμο ή κυρίως για το μέλλον της Γερμανίας, αυτές οι εντάσεις αμέσως πυροδοτήθηκαν (Shlaim, 1985).

Στη ιδεολογική του μορφή ωστόσο, οι απαρχές του Ψυχρού Πολέμου, με τον προέρχονται από την δεύτερη δεκαετία του 20ου αιώνα, κατά την διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου (Engerman, 2010). Μετά το 1917 και κυρίως από το τέλος του ρωσικού εμφυλίου, δημιουργείται η έντονη ιδεολογική διαμάχη μεταξύ κομμουνισμού και καπιταλισμού. Με την επικράτηση του Λένιν πραγματοποιείται η πολιτική και οικονομική ανοικοδόμηση της τέως Ρωσικής Αυτοκρατορίας σε Σοβιετική Ένωση με σοσιαλιστικά ιδεώδη. Ταυτόχρονα, ως βασικός στόχος τίθεται η οργανωμένη στήριξη και εξάπλωση του κομμουνισμού από την ισχυρή χώρα. Αφού γνώρισε μεγάλες καταστροφές και τεράστιες θυσίες κατά τη διάρκεια του Β’ Π.Π., η Σοβιετική Ένωση δημιούργησε μια ουδέτερη ζώνη (buffer zone) από φιλικά κράτη της ανατολικής Ευρώπης, όπως την ανατολική Γερμανία, την Πολωνία την Ουγγαρία, την Τσεχοσλοβακία κ.λπ. υπό την κομμουνιστική ηγεσία. Σκοπός της ήταν να είναι ασφαλής από τα δυτικά της σύνορα από ενδεχόμενες επιθετικές βλέψεις της Δύσης και να εξασφαλιστεί η εξάπλωση των σοσιαλιστικών ιδεωδών (Gaddis, 2005). Ο Ψυχρός Πόλεμος ξεκίνησε και επίσημα όταν οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Δύση, γενικότερα, είδαν αυτή την προσέγγιση ως εχθρικό επεκτατισμό της Σοβιετικής Ένωσης και της κομμουνιστικής ιδεολογίας κατά του καπιταλισμού και των αντίθετων ιδεολογικά κρατών (Kennan, 1946).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ως απάντηση σε αυτήν την, από την σκοπιά τους επιθετική πράξη, υιοθέτησαν κάποιες συγκεκριμένες πολιτικές. Με βάση αυτές συνόδευσαν την εξωτερική τους πολιτική καθ’ όλη την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου έως την τελική πτώση του αντιπάλου τους. Από την πολιτική ανάσχεσης που συστήθηκε αρχικά από τον Τζορτζ Κένναν και τον σχεδιασμό του NSC-68, που ακολούθησε την σκοπιά των Αμερικανών Προέδρων, την ασύμμετρη απάντηση πολιτική του New Look, την ευέλικτη-κλιμακωτή αντίδραση του Τζον Κέννεντυ, την προσπάθεια της ισορροπίας των 5 μεγάλων οικονομικών

κέντρων του Κίσινγκερ, την σκληρή πολιτική του Ρόναλντ Ρέιγκαν για μια νέα κούρσα πυρηνικών εξοπλισμών για να εξουθενώσουν την οικονομία της «αυτοκρατορίας του Κακού» και το περίφημο πρόγραμμα του Star Wars, οι Ηνωμένες πολιτείες της Αμερικής πάντα ακολουθούσαν, ανάλογα με τις συγκυρίες της περιόδου, μια πολιτική ανάσχεσης για να αντικρούσουν την κάθε σοβιετική απειλή, με στόχο να σταματήσουν τον κομμουνισμό από το να εξαπλωθεί περαιτέρω, αλλά και να την οδηγήσουν τελικά στην ανυπαρξία.

Αυτή η πολιτική αρχικά ξεκίνησε με την προτροπή του Τζορτζ Κένναν με το περίφημο «Μακρύ Τηλεγράφημα» (Long Telegram) το 1946 (*Historical Documents - Office of the Historian*, n.d.) και, με κάποιες μετατροπές, το NSC-68. Το 1947, την τακτική αυτή ακολούθησε και ο Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών με το Δόγμα Τρούμαν. Το 1948 υιοθετήθηκε ένα κρίσιμο στοιχείο αυτής της προσέγγισης, προσφέροντας οικονομική υποστήριξη στην ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης μετά τον πόλεμο Ευρώπης, μέσα από το Σχέδιο Μάρσαλ, με σκοπό την επικράτηση των δημοκρατικών και καπιταλιστικών καθεστώτων στην Ευρώπη και να εμποδίσουν την άνθηση κομμουνιστικών κινημάτων (Leffler, 1988). Τέλος, το 1949 δημιουργήθηκε το NATO, το οποίο «θα δημιουργούσε μια ασπίδα ενάντια στην επιθετικότητα και τον φόβο της επιθετικότητας - ένα προπύργιο που θα μας επιτρέψει να συνεχίσουμε με την πραγματική δουλειά... επίτευξης μιας πληρέστερης και πιο ευτυχισμένης ζωής για όλους τους πολίτες μας». (*The North Atlantic Treaty*, 2017)

Η Σοβιετική Ένωση από την άλλη, βλέποντας αυτές τις πολιτικές, αντέδρασαν με τις δικές τους, για να περιορίσουν και να αντισταθμίσουν την επιρροή των Ηνωμένων Πολιτείων, να διατηρήσουν τον έλεγχο και την εξάπλωση της σφαίρας επιρροής τους και να διαδώσουν τα κομμουνιστικά ιδεώδη. Αρχικά, το 1947 ιδρύθηκε η Cominform, μια διεθνή κομμουνιστική οργάνωση με σκοπό να συντονίζει όλα τα κομμουνιστικά κόμματα της Ευρώπης. Στόχος ήταν εδραιώσει την κομμουνιστική εξουσία στην ανατολική Ευρώπη και να μειώσει την επιρροή του Σχεδίου Μάρσαλ προωθώντας τις σοβιετικές οικονομικές και πολιτικές κατευθύνσεις (Egorova, 1996). Παρέχοντας μια εναλλακτική λύση σε οικονομική βοήθεια ως απάντηση στο Σχέδιο Μάρσαλ, το 1949 δημιουργήθηκε η Comecon για να προωθήσει την οικονομική ανάπτυξη και την συνεργασία μεταξύ των σοσιαλιστικών χωρών (Graziani, 1981).

Αυτές οι αλληλεπιδράσεις με τις πολιτικές κινήσεις που πραγματοποιούσαν και οι δυο πλευρές αφενός για να αυξήσουν την επιρροή τους και αφετέρου να περιορίσουν τον

αντίπαλο, ήταν καθοριστικές και έθεσαν το υπόβαθρο για τις αντιπαραθέσεις και τις κρίσεις που θα προκύψουν στην συνέχεια. Από τα πρώτα κιόλας χρόνια του Ψυχρού Πολέμου, σημειώθηκαν γεγονότα που διαμόρφωσαν την έκβαση των επόμενων δεκαετιών. Η πρώτη σημαντική αντιπαράθεση που σημειώθηκε ήταν ο αποκλεισμός του Βερολίνου το 1948-1949, με την προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να αποτρέψει την πρόσβαση της Δύσης στο Δυτικό Βερολίνο και τον ανεφοδιασμό του. Ωστόσο, οι Ηνωμένες Πολιτείες με αποφασιστικότητα άντεξαν την σοβιετική πίεση και πέτυχαν τον ανεφοδιασμό της πόλης μέσω αερομεταφοράς (*The Berlin Blockade and Airlift of 1948*, n.d.). Ακόμη, το ξέσπασμα του πολέμου της Κορέας την περίοδο 1950-1953 με την εισβολής της Κομμουνιστικής Βόρειας Κορέας στην Νότια Κορέα, υποστηριζόμενη από την Σοβιετική Ένωση και την Κίνα, και την υπεράσπιση της Νότιας Κορέας από τις Ηνωμένες Πολιτείες και τον ΟΗΕ, φανέρωσαν τις διαστάσεις και την παγκόσμια εμβέλεια του Ψυχρού Πολέμου (*Korean War*, n.d.).

Καθ' όλη την διάρκεια που διανύεται ο Ψυχρός Πόλεμος, Ηνωμένες Πολιτείες και Σοβιετική Ένωση, πέρα από τον άμεσο μεταξύ τους ανταγωνισμό είχαν σχεδιάσει πολιτικές και πρακτικές προκειμένου να αυξήσουν και να επεκτείνουν την επιρροή τους, καθώς και να περιορίσουν και να αντιδράσουν απέναντι στις πολιτικές και τις στρατηγικές της αντίπαλης παράταξης. Αυτές οι πρακτικές αναπτύχθηκαν σε πολλές παραμέτρους, οι οποίες αποτέλεσαν και πρωτόγνωρες, με βάση τα γεγονότα πριν από την μεταπολεμική εποχή.

Μια από εκείνες τις παραμέτρους που έπρεπε να ληφθεί πολύ σοβαρά για τον σχεδιασμό των πολιτικών και των αντιδράσεων σε αυτές, αποτελούσε η χρήση των πυρηνικών όπλων. Και οι δυο υπερδυνάμεις ανέπτυξαν η κάθε μια από ένα τεράστιο οπλοστάσιο πυρηνικών όπλων, ως τρόπο άμυνας, στρατηγικής ανάσχεσης και προτροπής. Οποιαδήποτε άμεση σύγκρουση ανάμεσα τους, θα είχε εξασφαλισμένα καταστροφικές συνέπειες όχι μόνο για τις δύο, αλλά παγκοσμίως (Χατζηβασιλείου, 2018).

Γι' αυτό οι πολιτικοί σχεδιασμοί, και κυριότερα οι αντιδράσεις έπρεπε να είναι τουλάχιστον λεπτές και μετρημένες. Η ύπαρξη των πυρηνικών επομένως, δημιούργησε μια νέα πολιτική αποτροπής στηριζόμενη στην έννοια της Αμοιβαίας Εξασφαλισμένης Καταστροφής (Mass Assured Destruction, MAD), η οποία αποτέλεσε και βασικό πυλώνα των πολιτικών (Lebow & Stein, 1995). Αυτή η ισορροπία δημιούργησε μια τεταμένη, αλλά και σταθερή ειρήνη ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις, με την συνεχή πίεση ωστόσο, ενός

ενδεχόμενου πυρηνικού πολέμου. Αυτές οι πιέσεις επιβεβαιώνονται σε πολλές περιπτώσεις, με βασικότερη την περίπτωση της Κρίσης της Κούβας το 1962, όπου ο κόσμος έφτασε τόσο κοντά όσο ποτέ σε έναν πυρηνικό πόλεμο και την ολική καταστροφή (Mastny, 2010)

Επίσης, άξια αναφοράς και σχετικά πρωτοφανής στην συχνότητα κατά την οποία χρησιμοποιήθηκε, αναδείχτηκε η κατασκοπία και η πληροφόρηση. Η KGB της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και η CIA των ΗΠΑ αντίστοιχα, έλαβαν και εκείνες μέρος στον μεταξύ τους ανταγωνισμό ως μέσα κατασκοπίας και πληροφόρησης. Κατά τον Ψυχρό Πόλεμο και οι δυο ανέπτυξαν τεχνογνωσίες ως προς την προπαγάνδα, τις μυστικές επιχειρήσεις και την δυνατότητα να μπορούν να επεμβαίνουν και να καθιερώνουν φίλιες πολιτικές κυβερνήσεις που θα εξυπηρετούν τα συμφέροντα της κάθε Υπερδύναμης. Τέτοια παραδείγματα από τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν οι πολύ χαρακτηριστικές προσπάθειες στην Κούβα προκειμένου να ανατρέψουν τον Fidel Castro, όπως και οι επιχειρήσεις στο Ιράν το 1953, την Γουατεμάλα το 1954 και την Χιλή το 1973, για να ανατρέψουν ή να ελέγξουν φιλικές προς τον κομμουνισμό και την Σοβιετικής Ένωση κυβερνήσεις (*Historical Documents - Office of the Historian*, n.d.-b). Η Σοβιετική Ένωση αντίστοιχα, παρείχε υποστήριξη σε επαναστατικά κινήματα και εξεγέρσεις σε όλη την υφήλιο, κυρίως με οικονομικά και στρατιωτικά μέσα, με σκοπό να εξασφαλίσει την διεύρυνση της ιδεολογικής σφαίρας επιρροής της (Mosely, 1966).

Η κούρσα για την κατάκτηση του διαστήματος αποτέλεσε άλλο ένα χαρακτηριστικό για τον ανταγωνισμό της περιόδου. Το διαστημικό πρόγραμμα της Σοβιετικής Ένωσης με την εκτόξευση του Sputnik της Σοβιετικής Ένωσης το 1957 και την πρώτη ιστορικά επιτυχημένη επανδρωμένη διαστημική πτήση με τον Yuri Gagarin το 1961, έδειξαν το τεχνολογικό πλεονέκτημα που φάνηκε να αναπτύσσεται απέναντι στις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή η υπεροχή ώθησε την τελευταία στο να αυξήσει τους ρυθμούς στο δικό της διαστημικό πρόγραμμα με αποτέλεσμα την πρώτη επιτυχημένη προσσελήνωση του Apollo 11 το 1969 (Kohonen, 2009). Τούτος ο ανταγωνισμός δεν αφορούσε μόνο την τεχνολογική υπεροχή της κάθε δύναμης, αλλά και την επίδειξη της ισχύος και της ανωτερότητας στον επιστημονικό κλάδο του κάθε πολιτικού συστήματος.

Όπως είναι αναμενόμενο, οι εσωτερικές πολιτικές των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από τον Ψυχρό Πόλεμο, με τις συγκυρίες να έχουν μεγαλύτερο ρόλο από το σύστημα και την ιδεολογία που εξέφραζε η κάθε δύναμη.

Στο Δυτικό Ημισφαίριο, εργαλείο για την αύξηση της επιρροής και της υπεροχής των Ηνωμένων Πολιτειών αποτέλεσε και το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα. Το κίνημα αυτό επικεντρώθηκε κυρίως στην καταπολέμηση του φυλετικού διαχωρισμού και τον τερματισμό των διακρίσεων, καθώς επιχειρούσαν να προβάλλουν την εικόνα μιας δίκαιης και ελεύθερης κοινωνίας, προσπαθώντας να δείξουν στα μέγιστα την αντίθεση προς την Σοβιετική Ένωση. Ωστόσο, η αντιπαλότητα προς τον κομμουνισμό και ο ταυτόχρονος φόβος για την διείσδυση του στην Αμερικάνικη κοινωνία οδήγησε και σε έντονες πολιτικές πρακτικές όπως τον Μακαρθισμό και την περίοδο του Κόκκινου Φόβου («Red Scare») κατά την δεκαετία του 1950. Το κίνημα αυτό χαρακτηρίστηκε από έντονο έλεγχο, κατηγορίες και την δίωξη ατόμων τα οποία θεωρούνταν ύποπτα για την μύηση τους στην κομμουνιστική ιδεολογία (Storrs, 2015).

Η Σοβιετική Ένωση από την ηγεσία του Ιωσήφ Στάλιν χρησιμοποιούσε ένα άκαμπτο καθεστώς, το οποίο ακολούθησαν και οι διάδοχοί του, Νικήτα Χρουστσόφ και Λεονίντ Μπρέζνιεφ. Η κυβέρνηση και κυρίως οι ηγέτες διατηρούσαν τον απόλυτο έλεγχο στην εσωτερική πολιτική, όπως την οικονομία, την πολιτική ζωή, ακόμα και τα μέσα ενημέρωσης, αντιμετωπίζοντας άμεσα κάθε είδος διαφωνίας και εναντίωσης, και προωθώντας μια λατρεία προσωπικότητας γύρω από τους ηγέτες της. Προκειμένου όμως να ανταπεξέλθει στην κούρσα των εξοπλισμών, την κατάκτηση του διαστήματος και της διεθνούς επιρροής, η σοβιετική οικονομία επιβαρύνθηκε σημαντικά, καθώς ήταν προσηλωμένη κυρίως στην στρατιωτική και την βαριά βιομηχανία (Fleron, 1969).

Κατά τα μέσα του Ψυχρού Πολέμου, μετά τον διαρκή ανταγωνισμό και τις τεταμένες σχέσεις, έγινε και από τις δύο πλευρές αντιληπτή η ανάγκη για ύφεση και την σταδιακή μείωση των εντάσεων ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις. Από τις δεκαετίες του 1960 και του 1970 ξεκίνησαν προσπάθειες, όπως οι συμφωνίες που προέκυψαν από τις 2 συζητήσεις για τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων (Strategic Arms Limitation Talks, SALT) (“The SALT Process and Its Use in Regulating Mobile ICBM’s,” 1975), καθώς και οι συμφωνίες κατά των βαλλιστικών πυραύλων (Anti-Ballistic Missile, ABM) (Garwin, 1973)

Ωστόσο, η εισβολή στο Αφγανιστάν από τον Ερυθρό Στρατό το 1979 και η αποχή των Ηνωμένων Πολιτειών από τους Ολυμπιακούς Αγώνες στην Μόσχα το 1980, σηματοδότησαν την αναζωπύρωση της κλιμάκωσης και των εντάσεων (Kalinovsky, 2009). Μετά την άνοδο

του Μιχαήλ Γκορμπατσώφ στην ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης το 1985, και τις πολιτικές του γκλάσνοστ (ανοιχτότητα) και περεστρόικα (αναδιάρθρωση) που καθιέρωσε, ξεκίνησε προς μια νέα ύφεση (Bunce, 1991). Η προθυμία του Γκορμπατσώφ να διεξαχθούν συζητήσεις για την εκ νέου μείωση των οπλικών συστημάτων και οι μεταρρυθμίσεις με το άνοιγμα της σοβιετικής οικονομίας προκειμένου να αναζωογονηθεί η σοβιετική οικονομία, δημιούργησαν ένα περιβάλλον ιδανικό για το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η πτώση του τείχους του Βερολίνου το 1989 και η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 σηματοδότησαν το οριστικό τέλος του Ψυχρού Πολέμου (*Fall of Communism in Eastern Europe, 1989*, n.d.). Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου σήμανε και το τέλος του διπολισμού που χαρακτήρισε την περίοδο σχεδόν ολόκληρου του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα. Η παρουσία μιας μόνο υπερδύναμης, χωρίς να υπάρχει κάποια άλλη με την ικανότητα να την ανταγωνιστεί, εγκαινίασε μια εποχή μονοπολικότητας με τις Ηνωμένες Πολιτείες να αναδεικνύονται ως ο μόνος πλέον κύριος πρωταγωνιστής της διεθνούς σκηνής.

Όπως γράφει και στο τίτλο, αυτή η διπλωματική εργασία θα ασχοληθεί με τις σχέσεις που είχαν οι δύο πλευρές στον διπλωματικό τομέα κατά την διάρκεια του Ψυχρού πολέμου (1945-1991) και τις πολιτικές κατευθύνσεις που είχαν υιοθετηθεί αμφότερες μπροστά στον κίνδυνο από την αντίθετη παράταξη. Η διατριβή θα εμβαθύνει στις σύνθετες διαστάσεις της περιόδου, εστιάζοντας στις σχέσεις και τις εξωτερικές πολιτικές μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων. Θα αναλυθούν οι πολιτικές που σχεδίασαν για να μπορέσουν να επιβιώσουν η μια από την άλλη και να επιβληθούν η μια στην άλλη, όταν μια τέτοια ευκαιρία γινόταν αντιληπτή, ενώ ταυτόχρονα προσπαθούσαν να αυξάνουν τις σφαίρες επιρροής τους ή και να παγιώσουν την πολιτική τους εξουσία στους κύκλους τους.

Ως μεθοδολογία έγινε η χρήση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και πιο συγκεκριμένα της αφηγηματικής. Μέσω της ιστορικής ανάλυσης, με την χρήση πρωτογενών πηγών, όπως από αποδελτιωμένα έγγραφα των πολιτικών σχεδιασμών που ακολουθήθηκαν, και δευτερογενών βιβλιογραφικών πηγών, όπως επιστημονικά άρθρα και επιστημονικά βιβλία, αυτή η μελέτη έχει σκοπό μια ολοκληρωμένη κατανόηση αυτής της περιόδου, ρίχνοντας φως στην πορεία που καθόρισε τον Ψυχρό Πόλεμο και την κληρονομία του. Επίσης, η κατανόηση του ιστορικού πλαισίου θα βοηθήσει στην καλύτερη κατανόηση στις χρήσεις των αμυντικών εξωτερικών πολιτικών που χρησιμοποιήθηκαν, δηλαδή στην δυναμικής της αποτροπής, στην

κλιμάκωση και την υπαρκτή απειλή ενός πυρηνικού πολέμου, αλλά και στην ιστορική συνέχεια σύγχρονων πλέον γεωπολιτικών ζητημάτων, όπως ο σύγχρονος ανταγωνισμός, η ανάγκη στον έλεγχο και των διάδοση εξοπλισμών και πυρηνικών όπλων. Ακόμα, οι διπλωματικές διαπραγματεύσεις και οι συνθήκες που υπέγραψαν οι ΗΠΑ και ΕΣΣΔ μεταξύ τους, παρέχουν πληροφορίες για τα κίνητρα, τις τακτικές, τους συμβιβασμούς που έγιναν για την επιδίωξη των στρατηγικών και πολιτικών από τις δυο πλευρές. Τέλος, η συγκρότηση και εξέλιξη του ΝΑΤΟ ενάντια στην σοβιετική απειλή παρέχει πληροφορίες για την εξέλιξη και τον ρόλο του οργανισμού στην παγκόσμια ασφάλεια, χωρίς την ύπαρξη της Σοβιετικής Ένωσης.

Στην εργασία αρχικά θα αναλυθεί η περίοδος της εκκίνησης του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή από την διάσκεψη της Γιάλτας κατά την διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τα γεγονότα τα οποία αρχικά οδήγησαν στην πόλωση των δυο πολιτικών ημισφαιρίων. Θα αναφερθούν βασικά χαρακτηριστικά σημεία του χρονικού του Ψυχρού Πολέμου, όπως τον ανταγωνισμό στα οπλικά συστήματα, την κούρσα για την κατάκτηση του διαστήματος, τον πόλεμο της Κορέας και τις υπόλοιπες πολεμικές δραστηριότητες των δυο πλευρών, την Κρίση της Κούβας, την πτώση του τείχους του Βερολίνου και την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και του Διπολικού Συστήματος. Στην συνέχεια, θα αναπτυχθούν οι πολιτικές που υιοθέτησε η κάθε μια από τις δυο πλευρές, κατά τις 3 περιόδους του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή την ψυχρή περίοδο 1945-1962, την ύφεση 1962-1979 και την αναζωπύρωση 1979-1991. Το τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας θα ασχοληθεί με την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Θα αναλυθούν τα πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που προέκυψαν κατά την τελευταία περίοδο και τελικά οδήγησαν στην κατάρρευση και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

1. Οι Απαρχές του Ψυχρού Πολέμου

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών, μπροστά στον κίνδυνο των κοινών τους εχθρών, αποφάσισαν να αφήσουν στην άκρη τις όποιες διαφορές είχαν διαμορφωθεί μεταξύ τους μετά την ίδρυση του νέου Σοβιετικού κράτους και έπαιξαν καθοριστικούς ρόλους, αναλαμβάνοντας ως ηγετικά μέλη των

Συμμαχικών Δυνάμεων για τον Πόλεμο και την τελική πτώση του Άξονα (Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία). Ο συνδυασμός της βιομηχανίας, των πόρων και των στρατηγικών των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης, συνέβαλαν αποφασιστικά στην ήττα των δυνάμεων του Άξονα και στη διαμόρφωση της μεταπολεμικής τάξης.

Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, το 1945, πραγματοποιήθηκε η διάσκεψη της Γιάλτας με σκοπό να αποφασιστεί μεταξύ των ισχυρότερων κρατών το μέλλον και η αποκατάσταση της εξουθενωμένης Ευρώπης. Οι πρώτες ενέργειες που είχαν προτεραιότητα ήταν εδαφικού χαρακτήρα με σκοπό τον διαχωρισμό και την αποδυνάμωση της πρώην ναζιστικής Γερμανίας (Αλάτζα, 2023). Επομένως, η αποκατάσταση της Γηραιάς Ηπείρου μετά τον πόλεμο ξεκίνησε με την διαίρεση της Γερμανίας σε τέσσερις ζώνες κατοχής, καθεμία υπό τον έλεγχο των ΗΠΑ, της Βρετανίας, της Γαλλίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Επιπλέον, το η γερμανική πρωτεύουσα, αν και βρισκόταν στην σοβιετική ζώνη, θα διαιρείτο επίσης σε τέσσερις ζώνες, ίδιες με εκείνες του συνόλου της Γερμανίας (Αλάτζα, 2023). Αυτή η διαίρεση της Γερμανίας και ιδιαίτερα της πρωτεύουσας αποτέλεσε την αφετηρία για τη δημιουργία δύο ξεχωριστών κρατών, της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Δυτική Γερμανία) και της Λαοκρατικής Δημοκρατίας της Γερμανίας (Ανατολική Γερμανία) (Αλάτζα, 2023).

Στο κομμάτι της αποκατάστασης της ειρήνης αποφασίστηκε μέσω της διάσκεψης της Γιάλτας και η δημιουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, έναν οργανισμό που θα αντικαθιστούσε την Κοινωνία των Εθνών και θα προωθούσε τη διεθνή συνεργασία και την ειρήνη, χωρίς να προβεί στα ίδια λάθη με τον προκάτοχό του. Απώτερος σκοπός ήταν να προωθηθεί και να θεσμοθετηθεί η συνεργασία μεταξύ των κρατών και να επικρατήσει η ειρήνη εκτός των συνόρων του κάθε κράτους. Για τον σκοπό αυτόν, συστάθηκε στα πλαίσια των θεμελιωδών λειτουργιών του θεσμού το συμβούλιο ασφαλείας του ΟΗΕ μεταξύ των πέντε μόνιμων κρατών - μελών του, τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Σοβιετική Ένωση, Μεγάλη Βρετανία, Γαλλία και την Δημοκρατία της Κίνας (Χατζηβασιλείου, 2018). Το καθένα από αυτά τα έθνη έχει το δικαίωμα αρνησικυρίας (veto) σε περίπτωση διαφωνίας ή μη εξασφάλισης των συμφερόντων της. Έχοντας όμως στο συμβούλιο αρκετά ισχυρά οικονομικά και στρατιωτικά κράτη – μέλη, κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου διαδραματίστηκαν αρκετές διαφωνίες και προστριβές μεταξύ των μελών της διάσκεψης (Αλάτζα, 2023).

Ιδιαίτερα κερδισμένη κατέληξε μετά την διάσκεψη της Γιάλτας η Σοβιετική Ένωση που είχε καθοριστικό ρόλο στις τότε διεθνείς εξελίξεις, ενώ παράλληλα αποτέλεσε μέλος αρκετά αντιδραστικό απέναντι στις αποφάσεις και τις προτάσεις των υπόλοιπων κρατών. Επίσης, στο εδαφικό κομμάτι, μέσω της απόφασης στην Γιάλτα να καθορίσει τα νέα σύνορα της Πολωνίας, η χώρα μετακινείται δυτικά, χάνοντας εδάφη προς όφελος της Σοβιετικής Ένωσης και αποκτώντας εδάφη από τη Γερμανία (Αλάτζα, 2023).

Η Γιάλτα έθεσε τις πρώτες βάσεις για τη μεταπολεμική τάξη. Οι αποφάσεις της διάσκεψης καθόρισαν τις γεωπολιτικές ισορροπίες και τις διεθνείς σχέσεις για πολλές δεκαετίες, επηρεάζοντας τη μορφή και την πορεία του Ψυχρού Πολέμου.

2. Οι τρείς φάσεις του Ψυχρού Πολέμου

Ο Ψυχρός Πόλεμος αποτέλεσε μια περίοδο γεωπολιτικής έντασης μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και των αντίστοιχων συμμάχων τους, δεδομένου του Διπολικού Συστήματος που είχε θεμελιωθεί στο Διεθνές Σύστημα. Ο Ψυχρός Πόλεμος αναδύθηκε από τις στάχτες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου τροφοδοτούμενος κυρίως από το χάσμα των δυο πολιτικών ιδεολογιών που είχαν κυριαρχήσει. Τον καπιταλισμό της Δύσης υπό την ηγεσία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και τον κομμουνισμό της Ανατολής που καθοδηγείται από την Σοβιετική Ένωση. Αυτό η ιδεολογική σύγκρουση μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού διαμόρφωσε τις διεθνείς σχέσεις για τις επόμενες δεκαετίες.

Αυτή η περίοδος χωρίζεται σε τρείς φάσεις: Τον πρώιμο Ψυχρό Πόλεμο, την περίοδο της Ύφεσης (Detente) και την περίοδο της ανανέωσης της έντασης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Κάθε φάση χαρακτηρίστηκε από σημαντικά γεγονότα, ιδεολογικούς αγώνες και γεωπολιτικές αλλαγές που διαμόρφωσαν την πορεία των διεθνών σχέσεων για σχεδόν μισό αιώνα (Χατζηβασιλείου, 2018).

Από την αρχή της περιόδου εμφανίστηκαν τα πρώτα ιδεολογικά και πολιτικά χάσματα που κλιμακώθηκαν μέσω διάφορων κρίσεων και πολιτικών σχεδίων και χαρακτήρισαν το

επόμενο στάδιο του Ψυχρού Πολέμου ιδιαίτερα επιφορτισμένο μεταξύ των πρώιμων εξελίξεων (Δελερής, 2012).

Η Σοβιετική Ένωση επιδιώκοντας να εξασφαλίσει την ασφάλεια των συνόρων της και να επεκτείνει την σφαίρα επιρροής της, δημιούργησε μια γκρίζα ζώνη, ένα buffer zone γύρω από τον πυρήνα της εγκαθιστώντας κομμουνιστικά καθεστώτα στην Ανατολική Ευρώπη, οδηγώντας στον σχηματισμό του Ανατολικού Μπλοκ. Οι Ηνωμένες Πολιτείες, θεωρώντας αυτές τις κινήσεις ως σοβιετικό επεκτατισμό, και επομένως απειλή, για τα συμφέροντά τους και τις αρχές τις δημοκρατίας, απάντησαν με το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ. Κύριος στόχος ήταν ο περιορισμός της εξάπλωσης του κομμουνισμού και η ανοικοδόμηση της κατεστραμμένης από τον πόλεμο Ευρώπης.

Αυτή η ιδεολογική σύγκρουση εκδηλώθηκε με μια σειρά πολεμικών συρράξεων και διεθνών κρίσεων. Ο Πόλεμος της Κορέας (1950-1953), μια άμεση στρατιωτική σύγκρουση μεταξύ της υποστηριζόμενης από τις ΗΠΑ, Νότιας Κορέας και της υποστηριζόμενης από τις Σοβιετική Ένωση και Κίνα, Βόρειας Κορέας, απέδειξε την παγκόσμια φύση του ανταγωνισμού του Ψυχρού Πολέμου. Η κρίση του Βερολίνου του 1948-49, που κορυφώθηκε με τη διαίρεση του Βερολίνου και την κατασκευή του Τείχους του Βερολίνου, εδραίωσε περαιτέρω το ιδεολογικό και γεωγραφικό χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Ο πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος σημαδεύτηκε επίσης από μια κλιμακούμενη κούρσα εξοπλισμών, με τις δύο υπερδυνάμεις να συγκεντρώνουν τεράστια πυρηνικά οπλοστάσια. Ο φόβος ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, που αποτελεί την επιτομή της Κρίσης των Πυραύλων της Κούβας του 1962, ήταν μεγάλος στις διεθνείς σχέσεις, υπογραμμίζοντας την επισφαλή ισορροπία δυνάμεων του Ψυχρού Πολέμου.

Η περίοδος της Ύφεσης (Détente) μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα διάστημα απόψυξης των σχέσεων μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων. Την σταδιακή μείωση των εντάσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, κατά την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου, από το 1962 έως το 1979. Αρκετοί ήταν οι παράγοντες που συνέβαλαν σε αυτήν την αλλαγή της πολιτικής στάσης, συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής δυσχέρειας που προκαλούσαν η εξοπλιστική κούρσα, η σινο-σοβιετική διάσπαση

και κυρίως η αυξανόμενη αναγνώριση για την ανάγκη της αποφυγής του πυρηνικού πολέμου μετά την Κρίση της Κούβας το 1962 (Magstadt, 1982).

Κατά το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας του 1970, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων, της ΕΣΣΔ και των ΗΠΑ χαρακτηρίζονταν από μια έντονη προσπάθεια για μείωση της έντασης του πολιτικού και του στρατιωτικού ανταγωνισμού μεταξύ τους. Η ύφεση χαρακτηρίστηκε από μια σειρά διαπραγματεύσεων, συμφωνιών και μέτρων, όπως οι συνθήκες για την μείωση των στρατηγικών και των πυρηνικών όπλων που στόχευαν στη μείωση του κινδύνου πυρηνικού πολέμου και στην επίτευξη μιας πιο σταθερής και ειρηνικής διεθνούς κατάστασης (Σιακκάς, 2021).

Πιο συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ και η Σοβιετική Ένωση συμμετείχαν σε μια σειρά από συνόδους κορυφής αρχικά για να περιοριστεί η χρήση των Πυρηνικών όπλων μέσω μεταξύ τους συμφωνιών (SALT I και II), οι οποίες ήταν σημαντικές για τη μείωση της πυρηνικής απειλής. Το SALT I υπογράφηκε το 1972 και περιόριζε την ανάπτυξη πυραυλικών συστημάτων αντιπυραυλικής άμυνας ενώ το SALT II υπογράφηκε το 1979, αλλά δεν επικυρώθηκε ποτέ λόγω της εισβολής της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν (Zubok, 2008).

Ταυτόχρονα, οι διπλωματικές δεσμεύσεις επεκτάθηκαν και πέρα από τον έλεγχο των όπλων, με πολιτιστικά και κοινωνικά πρόσημα. Μια από αυτές ήταν η Συμφωνία του Ελσίνκι το 1975. Τα κράτη-μέλη που έλαβαν μέρος συμφώνησαν να σεβαστούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις βασικές ελευθερίες, να συνεργαστούν σε οικονομικά και επιστημονικά θέματα και να αναγνωρίσουν τα υπάρχοντα σύνορα στην Ευρώπη (Bisley, 2001). Αφορμή για την συμφωνία αποτέλεσε η κοινή επιθυμία όλων των κρατών να μειωθούν οι εντάσεις, καθώς επιζητούσαν να αποφευχθεί μια δυνητικά καταστροφική πυρηνική σύγκρουση, η ανάγκη εστίασης σε εσωτερικά ζητήματα και η αναγνώριση ότι οι δύο υπερδυνάμεις δεν μπορούσαν να διατηρήσουν μια κατάσταση συνεχούς αντιπαράθεσης (“III. Major International Alignments,” 1977).

Ωστόσο, παρόλη την χαλάρωση των τεταμένων σχέσεων, η ύφεση είχε και εκείνη κάποιους περιορισμούς. Οι δυο υπερδυνάμεις συνέχισαν την έμμεση σύγκρουση μεταξύ τους, μέσα από πολέμους μέσω αντιπροσώπων (proxy wars) μεταφέροντας τους ωστόσο σε μέρη του τρίτου κόσμου, όπως το Βιετνάμ και την Αφρική, αντανακλώντας έτσι τον διαρκή και

παγκόσμιο ιδεολογικό και γεωπολιτικό ανταγωνισμό των δυο αντιπάλων (Grey, 1984). Επιπλέον, οι παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο σοβιετικό μπλοκ παρέμειναν αντικείμενο διαμάχης, με τα κινήματα των αντιφρονούντων να αμφισβητούν την κομμουνιστική εξουσία.

Η περίοδος ύφεσης δεν κράτησε όσο περίμεναν οι δύο υπερδυνάμεις και ακόμη περισσότερο οι Ηνωμένες Πολιτείες. Παρά τις προσπάθειες που έγιναν και από τις δύο πλευρές να περιοριστούν οι μεταξύ τους εντάσεις, στρατηγικές διενέξεις και έμμεσες συγκρούσεις, η εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν οδήγησε σε μια απότομη κλιμάκωση των εντάσεων και στην επιστροφή της ψυχροπολεμικής ρητορικής αλλά και από τις διαδικασίες που οδήγησαν τελικά στη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου (Χατζηβασιλείου, 2023).

Το τρίτο και τελευταίο μέρος του πολέμου αφορά την κλιμάκωση των εντάσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων, της Σοβιετικής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών. Η περίοδος της αναζωπύρωσης των εντάσεων ήταν καθοριστική για την εξέλιξη του Ψυχρού Πολέμου και του αμερικανικού και σοβιετικού ανταγωνισμού. Αυτή η περίοδος χαρακτηρίζεται από μια νέα κούρσα εξοπλισμών, με ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη νέων πυρηνικών όπλων και στρατηγικών, καθώς και από την πρωτοβουλία «Star Wars» (Στρατηγική Άμυνας του Διαστήματος) που προτάθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες (Χατζηκωστής, 2018). Ταυτόχρονα, οι οικονομικές πιέσεις ασκήθηκαν στη Σοβιετική Ένωση, επιταχύνοντας την κρίση που οδήγησε στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου.

Η αναβίωση του Ψυχρού Πολέμου οφείλεται κυρίως στην σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979 και την εκλογή του Ρόναλντ Ρήγκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1980. Ο Ρήγκαν, ένθερμος αντικομμουνιστής, υιοθέτησε μια πιο συγκρουσιακή στάση απέναντι στην Σοβιετική Ένωση, ξεκινώντας μια ανανεωμένη συσσώρευση όπλων και υποστηρίζοντας αντικομουνιστικά κινήματα σε όλο τον κόσμο. Το 1983, ο Αμερικανός Πρόεδρος ανακοίνωσε μια πρωτοβουλία που αφορούσε την "Στρατηγική Άμυνα του Διαστήματος" (Star Wars): ένα πρόγραμμα που στόχευε στην ανάπτυξη ενός αντιπυραυλικού συστήματος τοποθετημένου στο διάστημα, ικανό να αναχαιτίσει πυρηνικούς πυραύλους πριν φτάσουν στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το SDI επικρίθηκε από πολλούς ως υπερβολικά φιλόδοξο και επιστημονικά

αμφισβητήσιμο, αλλά εξυπηρετούσε ως εργαλείο πίεσης στην Σοβιετική Ένωση (Χατζηκωστής, 2018).

Η Σοβιετική Ένωση που πάλευε με την οικονομική στασιμότητα και την εσωτερικές διαφωνίες, ασφυκτιούσε προκειμένου να ανταγωνιστεί τις Ηνωμένες Πολιτείες στην νέα κούρσα εξοπλισμών. Στην προσπάθεια της να επιβληθεί, απάντησε με την ανάπτυξη και ενίσχυση των στρατηγικών πυρηνικών της δυνάμεων, συμπεριλαμβανομένων των διηπειρωτικών βαλλιστικών πυραύλων και των στρατηγικών βομβαρδιστικών. Η συνεχιζόμενη όμως κούρσα εξοπλισμών επιβάρυνε σοβαρά την ήδη αναπτυσσόμενη οικονομική κρίση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι υπερβολικές δαπάνες για στρατιωτικούς σκοπούς επιδείνωσαν την οικονομική κατάσταση, μειώνοντας τα διαθέσιμα κεφάλαια για κοινωνικές και αναπτυξιακές ανάγκες (Χατζηκωστής, 2018). Ταυτόχρονα με τις εσωτερικές οικονομικές δυσκολίες, οι κακές υποδομές και η γενική έλλειψη αποδοτικότητας ενίσχυσαν την εσωτερική κρίση.

Η αναρρίχηση του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στην εξουσία της Σοβιετικής Ένωσης το 1985 εγκαινίασε μια περίοδο μεταρρυθμίσεων. Ωστόσο οι μεταρρυθμίσεις του γνωστές ως περεστρόικα (αναδιάρθρωση) και γκλάσνοστ (ανοιχτότητα) με στόχο την συσσώρευση κεφαλαίων και την αναζωογόνηση της σοβιετικής οικονομίας δεν κατάφεραν να επιλύσουν άμεσα τα δομικά προβλήματα που την ταλάνιζαν. Αντιθέτως, συνέβαλαν στην αποσύνθεση της (Bunce, 1991).

Παράλληλα, η συνεχής καταστολή και καταπίεση που βίωνε το ανατολικό μπλοκ στο όνομα της κομμουνιστικής ιδεολογίας άρχισε να δείχνει τα αποτελέσματα του λόγω της σταδιακής αποχώρησης του σοβιετικού στρατού. Το 1989 ξεκίνησε ένα κύμα αντικαθεστωτικών επαναστάσεων που σάρωσε την Ανατολική Ευρώπη, ανατρέποντας πολλά κομμουνιστικά καθεστώτα και διαλύοντας το «Σιδηρούν Παραπέτασμα» (Fanani, 2014). Το τείχος του Βερολίνου, σύμβολο του διπολισμού και της διαίρεσης της Ευρώπης στον Ψυχρό Πόλεμο έπεσε. Με την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης τελειώνει και τυπικά ο Πόλεμος και διακόπτεται η διάδοση της ιδεολογίας του κομμουνισμού στην υπόλοιπη Ευρώπη.

3. Η εξωτερική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών κατά τις Τρεις Φάσεις του Ψυχρού Πολέμου

Όπως είδαμε, ο Ψυχρός Πόλεμος ήταν μια περίοδος σχεδόν μισού αιώνα, η οποία χωρίστηκε σε τρείς φάσεις, με τις υπερδυνάμεις να ακολουθούν διαφορετικές πολιτικές ανά τις φάσεις. Η πρώτη φάση χαρακτηρίζεται από εντάσεις και ένα απειλητικό κλίμα μεταξύ ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης. Οι δυο Δυνάμεις προσπαθούν να περιορίζουν και να επιβληθούν η μια την άλλη σε κούρσες οπλικών συστημάτων, τεχνολογίας και επιρροής στην υφήλιο. Μετά το 1962 όμως και την Κούβα, με την ανθρωπότητα να φτάνει σε απόσταση αναπνοής από έναν ολοκληρωτικό πυρηνικό πόλεμο, οι δυο πλευρές επιδίωξαν την ύφεση των εντάσεων, κρατώντας μια πιο ειρηνική στάση, προσπαθώντας να συνυπάρξουν σε μια διπολική παγκόσμια τάξη. Τέλος, με αφορμή την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης στο Αφγανιστάν το 1979, οι εντάσεις αναζωπυρώθηκαν και ο ανταγωνισμός επανήλθε, με την οικονομία της Σοβιετικής Ένωσης να μην μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις και το ίδιο το κράτος να καταρρέει επίσημα το 1991.

3.1. Ο Πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947-1962)

3.1.1. Τα Δόγματα και οι Πολιτικές Ανάσχεσης των Ηνωμένων Πολιτειών.

Αυτή η περίοδος χαρακτηρίστηκε από την καθιέρωση της πολιτικής περιορισμού των ΗΠΑ, η οποία προσπάθησε να αποτρέψει την εξάπλωση του κομμουνισμού και την επιρροή της Σοβιετικής Ένωσης.

Το 1946, στάλθηκε το «Μακρύ Τηλεγράφημα» από τη Μόσχα. Ο Τζορτζ Κένναν ήταν Αμερικανός διπλωμάτης όπου υπηρετούσε ως Αναπληρωτής Αρχηγός της Αποστολής στην Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Σοβιετική Ένωση. Έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πρώιμου Ψυχρού Πολέμου, καθώς συνέθεσε το πρώτο δόγμα ανάσχεσης που υιοθέτησαν στο Δυτικό Ημισφαίριο (Hampl, 2010). Αυτό το τηλεγράφημα περιέγραφε τις απόψεις του για τη Σοβιετική Ένωση, δηλώνοντας ότι η ΕΣΣΔ ήταν εγγενώς επεκτατική και ότι η επιρροή της έπρεπε να περιοριστεί για να αποτραπεί η εξάπλωση του κομμουνισμού. Παρόλα αυτά, ο Κένναν επεξεργάστηκε τις ιδέες του και στα

πλαίσια ενός κλίματος υπομονής και αμοιβαίων υποχωρήσεων. Αυτή η στρατηγική είχε στόχο να εμποδίσει τη σοβιετική δύναμη να επεκτείνει την επιρροή της πέρα από τα σημερινά της σύνορα χωρίς να προκαλέσει μια άμεση στρατιωτική σύγκρουση, αλλά μέσω ποικίλων προγραμμάτων και βοήθειας σε συμμαχικά και φιλικά κράτη, προκειμένου να αποτρέψει τη Σοβιετική Ένωση από το να γίνει η κυρίαρχη παγκόσμια δύναμη. Ο Κένναν ήταν επίσης επικριτής της υπερβολικής στρατιωτικής στρατηγικής που ακολουθήθηκε κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, υποστηρίζοντας ότι η στρατηγική της περιορισμένης καταστολής θα πρέπει να είναι περισσότερο διπλωματική και λιγότερο στρατιωτική (Helmig, 2022).

Την εφαλτήριο στην επίσημη έναρξη της πολιτικής περιορισμού των Ηνωμένων Πολιτειών αποτέλεσε το Δόγμα Τρούμαν, όπως διαμορφώθηκε από τον Πρόεδρο Χάρι Σ. Τρούμαν. Ο κύριος στόχος του δόγματος ήταν η παρεμπόδιση της εξάπλωσης του κομμουνισμού και η υποστήριξη των εθνών που κινδύνευαν από κομμουνιστική επιρροή ή επανάσταση (Hampl, 2010).

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μέσα σε ένα κλίμα αμφιβολίας και μία κατάσταση γεωπολιτικής αστάθειας, η Σοβιετική Ένωση κατάφερε μέσα από εντεταμένες ενέργειες να επεκτείνει την επιρροή της στην Ανατολική Ευρώπη, δημιουργώντας ισχυρές συμμαχίες και βάσεις διάδοσης της ιδεολογίας του κομμουνισμού, προκαλώντας ανησυχίες στις Ηνωμένες Πολιτείες ότι ο κομμουνισμός θα εξαπλωθεί και σε άλλες περιοχές του κόσμου (Hampl, 2010).

Το 1950, η πολιτική της ανάσχεσης «παγιώθηκε» σε ένα πλάνο, το οποίο αποτέλεσε και μια ολοκληρωμένη ανασκόπηση της πολιτικής εθνικής ασφάλειας των ΗΠΑ κατά την διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου. Το NSC-68 ήταν ένα βασικό έγγραφο του Ψυχρού Πολέμου, που συντάχθηκε υπό την καθοδήγηση του Προέδρου Χάρι Σ. Τρούμαν και παρέχει ένα πιο λεπτομερές και στρατιωτικοποιημένο σχέδιο για τη στρατηγική των ΗΠΑ ενάντια στη Σοβιετική Ένωση. Ζητούσε την σημαντική αύξηση στις στρατιωτικές δαπάνες για την αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής. Τόνισε την ανάγκη για μια ισχυρή και προνοητική προσέγγιση, υποστηρίζοντας την ενίσχυση των συμμαχιών, την ανάπτυξη ενός ισχυρού στρατού και τη χρήση οικονομικού πολέμου (*National Security Council Report 68 (NSC-68) U.S. Objectives and Programs for National Security | Public Intelligence*, 2014)

Το NSC-68 σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή από την αρχική ιδέα του Κένναν για την πολιτική ανάσχεσης. Καθώς εκείνος είχε οραματιστεί μια πρωτίστως πολιτική και οικονομική στρατηγική, το NSC-68 αντιθέτως τόνισε την αναγκαιότητα στρατιωτικής ετοιμότητας και επέμβασης για να αντισταθεί στη σοβιετική επέκταση. Τόνιζε μια στρατηγική ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ υποστήριξε την ανάγκη για στρατηγική υπεροχή και αντεπίθεση, και επέμεινε στην αναγνώριση της σοβαρότητας της σοβιετικής απειλής (*National Security Council Report 68 (NSC-68) U.S. Objectives and Programs for National Security | Public Intelligence*, 2014)

Την ίδια δεκαετία προωθήθηκε η πολιτική του «New Look» ήταν μια αμυντική στρατηγική που εφαρμόστηκε από τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Ντουάιτ Αϊζενχάουερ από το 1953 έως το 1961. Μέσω της νέας πολιτικής και από μια σειρά από ενέργειες ο Αϊζενχάουερ είχε ως στόχο να διαμορφώσει μία διαφορετική αμερικανική στρατιωτική στρατηγική και παράλληλα μια πιο «ανοιχτή» εξωτερική πολιτική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η πολιτική επικεντρωνόταν στη χρήση πυρηνικών όπλων ως κύριο μέσο αποτροπής εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων της. Η λογική ήταν πως μια ισχυρή πυρηνική δύναμη θα αποθάρρυνε την επιθετικότητα και θα εξασφάλιζε την ειρήνη κάτι το οποίο δεν είχε τα αναμενόμενα φιλόδοξα αποτελέσματα.

Παράλληλα, η στρατηγική «New Look» περιλάμβανε την παγκόσμια αμυντική δέσμευση των ΗΠΑ. Αυτό σήμαινε ότι οι ΗΠΑ ήταν έτοιμες να χρησιμοποιήσουν την πυρηνική ισχύ τους για να υπερασπιστούν όχι μόνο τον εαυτό τους αλλά και τους συμμάχους τους απέναντι σε οποιαδήποτε απειλή από πλευράς των Σοβιετικών. Έτσι, μέσω της ενίσχυσης της πυρηνικής αποτροπής, η πολιτική επιδίωκε να αποτρέψει τη Σοβιετική Ένωση από το να επιτεθεί στις ΗΠΑ ή τους συμμάχους τους. Ενώ οι πυρηνικές δυνάμεις ενισχύθηκαν οι συμβατικές δυνάμεις (π.χ. στρατός, ναυτικό) μειώθηκαν σε μέγεθος και δαπάνες Σε ένα συνολικό πλαίσιο οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ως σκοπό να περιορίσουν το στρατιωτικό τους κόστος και ταυτόχρονα να προστατεύσουν τα εθνικά τους συμφέροντα (Μπότσιου, 2013).

Παρόλα αυτά η εξάρτηση από την πυρηνική αποτροπή δημιούργησε ανησυχίες για την πιθανότητα πυρηνικής σύγκρουσης και την ασφάλεια της ανθρωπότητας. Η πολιτική «New Look» του Αϊζενχάουερ ήταν μια σημαντική στροφή στην αμερικανική στρατηγική κατά τη

διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η οποία ενίσχυσε την πυρηνική αποτροπή και είχε μακροχρόνιες επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια και πολιτική (Hampl, 2010).

3.1.2. Η Αμερικανική Πολιτική Στην Ευρώπη

Το Σχέδιο Μάρσαλ, επίσημα γνωστό ως Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Ανάκαμψης, εγκρίθηκε το 1948 με σκοπό την ανασυγκρότηση και την οικονομική αποκατάσταση της Ευρώπης μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η γενική ονομασία του προγράμματος προήλθε από τον Στρατηγό Τζορτζ Μάρσαλ, Υπουργό Εξωτερικών των ΗΠΑ. Το Σχέδιο Μάρσαλ είχε ως κύριο στόχο οι ΗΠΑ να συμβάλλουν ενεργά στην οικονομική αναγέννηση της Δυτικής Ευρώπης, την αποκατάσταση των κατεστραμμένων υποδομών και την ενίσχυση των ευρωπαϊκών οικονομιών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο της γενικής ανοικοδόμησης, οι ΗΠΑ επιχειρούσαν να πετύχουν τους στόχους τους. Οι στόχοι αυτοί ήταν η εδραίωση της παρουσίας και της επιρροής τους στην Ευρώπη, αλλά και την αποτροπή της εξάπλωσης της επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης και των ιδεολογικά κομμουνιστικών κινημάτων που ενισχύονταν σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες (Zachariou, 2009).

Πέρα από το Σχέδιο Μάρσαλ, οι ΗΠΑ εφάρμοσαν προγράμματα όπως ο νόμος για την αμοιβαία ασφάλεια το 1951 (The Mutual Security Act), ο οποίος παρείχε στρατιωτική και οικονομική βοήθεια σε συμμάχους σε όλο τον κόσμο, ενισχύοντας την ικανότητά τους να αντιστέκονται στην κομμουνιστική επιρροή (*The Mutual Security Act of 1951 | US House of Representatives: History, Art & Archives*, n.d.)

Αρχικά, το σχέδιο περιλάμβανε οι ΗΠΑ να παρέχουν οικονομική βοήθεια άνω των 13,3 δισεκατομμυρίων δολαρίων προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, τις οποίες είχε σκοπό να εντάξει ως συμμαχικές της δυνάμεις και που παράλληλα είχαν πληγεί παραπάνω από την εξάπλωση της Ναζιστικής Γερμανίας στην Ευρώπη. Η βοήθεια περιλάμβανε χρηματοδότηση για την αποκατάσταση υποδομών αλλά και υποστήριξη της βιομηχανικής παραγωγής για την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης. Φυσικά προκειμένου το σχέδιο να έχει επιτυχία, οι αποδέκτες της βοήθειας έπρεπε να αναπτύξουν σχέδια ανασυγκρότησης και να υποβάλουν εκθέσεις για την πρόοδο που επιτυγχάνεται (Tarnoff, 2018). Για αυτό η αξιολόγηση των

εργασιών και η αξιοποίηση των τεράστιων ποσών που δαπάνησε η Αμερική, αξιολογούνταν συχνά από τους αρμόδιους που όριζε η κάθε κυβέρνηση (Zachariou, 2009).

Το Σχέδιο Μάρσαλ συνέβαλε σημαντικά στην οικονομική ανασυγκρότηση της Δυτικής Ευρώπης και στην επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης των συμμετεχόντων χωρών. Συνέβαλε στα μέγιστα στη δημιουργία ενός σταθερού οικονομικού και πολιτικού περιβάλλοντος στη Δυτική Ευρώπη και στην ανάσχεσή του αντιπάλου, μειώνοντας την επιρροή του κομμουνισμού πέρα από την Ανατολική Ευρώπη. Από την άλλη, η Σοβιετική Ένωση και οι σύμμαχοί της αρνήθηκαν τη βοήθεια και επέβαλαν την πολιτική τους αντίσταση στις χώρες

Ο οργανισμός του Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization, NATO) ήταν ένας οργανισμός μεταξύ των ΗΠΑ, του Καναδά και πολλών χωρών της Δυτικής Ευρώπης. Στην πραγματικότητα δημιουργήθηκε ως στρατιωτική συμμαχία για την παροχή συλλογικής ασφάλειας κατά της Σοβιετικής Ένωσης, με τις Ηνωμένες Πολιτείες στην ηγεσία του οργανισμού. Το NATO ήταν ένα κρίσιμο συστατικό της στρατηγικής και πολιτικής χάραξης των ΗΠΑ για τον περιορισμό της σοβιετικής επέκτασης στην Ευρώπη καθ' όλη την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (Shrivastava, 1981).

Ο Οργανισμός Συνθήκης Νοτιοανατολικής Ασίας (SEATO) και ο Οργανισμός Κεντρικής Συνθήκης (CENTO) ιδρύθηκαν ως μέρος της στρατηγικής των ΗΠΑ. Ο σκοπός της δημιουργίας τους ήταν η ύπαρξη ενός δικτύου συμμαχιών, αντίστοιχων του NATO στην Δύση, στην Ασία και την Μέση Ανατολή γύρω από τη Σοβιετική Ένωση και τον περιορισμό της εξάπλωσης της δράσης και της επιρροής της ίδιας και της κομμουνιστικής ιδεολογίας στον υπόλοιπο κόσμο (Hampl, 2010).

3.1.3 Η Αμερικανική Πολιτική Εκτός Ευρώπης και ο Πόλεμος της Κορέας

Οι ΗΠΑ παρείχαν στρατιωτική βοήθεια σε διάφορες χώρες για να ενισχύσουν μη κομμουνιστικές κυβερνήσεις, ιδίως στη Νότια Κορέα, την Ταϊβάν και στο Νότιο Βιετνάμ. Αυτή η βοήθεια ήταν μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής για την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνατοτήτων των συμμαχικών χωρών (Gray, 2014). Συμμετείχαν επίσης σε μυστικές επιχειρήσεις για την ανατροπή ή την υποστήριξη κυβερνήσεων σε διάφορες χώρες ως μέρος

της στρατηγικής περιορισμού. Αυτό περιλάμβανε πραξικοπήματα στο Ιράν (1953) και στη Γουατεμάλα (1954), με στόχο την πρόληψη της εξάπλωσης του κομμουνισμού (*Historical Documents - Office of the Historian*, n.d.-b).

Μετά την λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, η χώρα της Κορέας διαιρέθηκε σε δύο ξεχωριστά κρατίδια την Βόρεια και την Νότια Κορέα με το κάθε κρατίδιο να θέλει να θεσπίσει την δική του πολιτική: η πρώτη άνηκε στην σφαίρα επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ η δεύτερη στην σφαίρα επιρροής των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο πόλεμος της Κορέας ξεκίνησε το 1950 όταν η Βόρεια Κορέα εισέβαλε στη Νότια Κορέα. Αυτή η πολεμική σύρραξη αντιπροσώπευε την πρώτη μεγάλη ένοπλη σύγκρουση του Ψυχρού Πολέμου. Ο πόλεμος ήταν μία από τις πρώτες σημαντικές συγκρούσεις του Ψυχρού Πολέμου και έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων κατά την περίοδο αυτή. Στις 25 Ιουνίου 1950, ο στρατός της Βόρειας Κορέας πέρασε τα σύνορα μεταξύ Βόρειας και Νότιας Κορέας στον 38ο παράλληλο, ανακοινώνοντας σαν στόχο την κατάληψη της Νότιας Κορέας και την συνένωση των δυο τμημάτων σε ένα ενιαίο κράτος. Μετά από τρία χρόνια πολέμου, οι εχθροπραξίες έπαυσαν μετά τον θάνατο του Στάλιν το 1953. Η Κορέα τελικά παραμένει μέχρι σήμερα διαιρεμένη, ακολουθώντας η κάθε μία δικό της τρόπο λειτουργίας ενώ οι μεταξύ τους σχέση χαρακτηρίζονται από μία διαρκή ένταση μεταξύ των δυο χωρών (Βαρέλης, 2019). Οι ΗΠΑ ηγήθηκαν ενός στρατιωτικού σώματος υπό τα Ηνωμένα Έθνη για να απωθήσουν τις δυνάμεις της Βόρειας Κορέας μετά την εισβολή τους στη Νότια Κορέα. Αυτή η σύγκρουση ήταν μια πρώιμη και σημαντική δοκιμασία της πολιτικής περιορισμού στην Ασία, που οδήγησε σε έναν παρατεταμένο πόλεμο που κατέληξε σε ανακωχή το 1953 (Hampl, 2010).

3.2. Η Ύφεση (Détente) (1962-1979)

Οι δεκαετίες του 1960 και του 1970 είδαν μια στροφή στην εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ προς ένα πιο σύνθετο μείγμα ρεαλισμού και φιλελεύθερων διεθνιστικών προσεγγίσεων, καθώς οι ΗΠΑ προσπάθησαν να περιηγηθούν στη μεταβαλλόμενη δυναμική της διπολικής παγκόσμιας τάξης.

Η Κρίση της Κούβας αποτέλεσε μια σοβαρή διεθνή κρίση που συνέβη το 1962. Στις ΗΠΑ ανακάλυψαν, μέσω φωτογραφιών, ότι η Σοβιετική Ένωση είχε δημιουργήσει

εγκαταστάσεις για πυρηνικούς πυραύλους στο έδαφος της Κούβας, αποτελώντας μια μείζον άμεση απειλή για την ασφάλεια των ΗΠΑ. Η Σοβιετική Ένωση με την ανάπτυξη πυραύλων στην Κούβα, ήθελε να ασκήσει πίεση στις Ηνωμένες Πολιτείες για τους πυραύλους που είχαν αναπτύξει στην Τουρκία, κοντά στα σύνορα της Σοβιετικής Ένωσης (Διονυσοπούλου, 2017).

Οι Ηνωμένες Πολιτείες προκειμένου να αντιμετωπίσουν αυτή την απειλή προχώρησαν στον Ναυτικό αποκλεισμό γύρω από την Κούβα για να αποτρέψει την άφιξη πυραύλων. Στόχος ήταν η αποτροπή της εγκατάστασης των πυραύλων. Προκειμένου να αποφευχθεί ένας πυρηνικός πόλεμος η Σοβιετική Ένωση και οι Ηνωμένες Πολιτείες προχώρησαν σε αμοιβαίες υποχωρήσεις, με την Ρωσία να αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα και τις Ηνωμένες Πολιτείες να σταματούν την θαλάσσια πολιορκία (Διονυσοπούλου, 2017).

Το τελικό αποτέλεσμα ήταν να ενισχυθεί η αντίληψη της διεθνούς επικινδυνότητας της πυρηνικής κούρσας και προώθησε τις διαπραγματεύσεις για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων. Επίσης, η κρίση ενίσχυσε τις θέσεις των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης ως κύριοι παίκτες στον ψυχρό πόλεμο.

3.2.1. Η Ευέλικτη Απάντηση και το Δόγμα Νίξον

Η «ευέλικτη απάντηση» ήταν στρατηγική που αναπτύχθηκε υπό τον Κένεντυ και τον Τζόνσον. Αυτή η πολιτική είχε ως στόχο να βελτιώσει την ικανότητα των Ηνωμένων Πολιτειών να ανταποκρίνονται με ευέλικτο τρόπο σε διάφορες στρατιωτικές απειλές, κατά κύριο λόγο κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Η πολιτική επιδίωκε να αποφύγει την άμεση κλιμάκωση σε πυρηνικό πόλεμο, προσφέροντας πολλές επιλογές κλιμακούμενης απάντησης ανάλογα με την απειλή, ενώ έρχονταν παράλληλα έτσι σε πολιτική αντιπαράθεση με την πολιτική του Ντουάιτ Αϊζενχάουερ (*JFK And Flexible Response*, n.d.).

Σε αντίθεση με την ενίσχυση των πυρηνικών εγκαταστάσεων των Αμερικάνων αυτή η πολιτική ενίσχυε την στρατιωτική, οικονομική, και διπλωματική δράση για την αντιμετώπιση κρίσεων. Μέσα από αυτή την πολιτική οι Ηνωμένες Πολιτείες προωθούσαν την συνεργασία με συμμάχους μέσω του ΝΑΤΟ και άλλων διεθνών οργανισμών για τη διατήρηση της παγκόσμιας ασφάλειας (*JFK And Flexible Response*, n.d.).

Η πολιτική του Τζον Φ. Κέννεντυ βοήθησε σημαντικά στη διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, προσφέροντας στις Ηνωμένες Πολιτείες περισσότερα εργαλεία για την αντιμετώπιση απειλών χωρίς να καταφεύγουν άμεσα σε πυρηνικό πόλεμο.

Το Δόγμα Νίξον γνωστό και ως Δόγμα Γκουάμ, διατυπώθηκε από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον το 1969. Το δόγμα άλλαξε τη στρατηγική των ΗΠΑ προς την υποστήριξη των συμμάχων, καθώς αντιπροσώπευε μια σημαντική αλλαγή στην αμερικανική εξωτερική πολιτική κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ιδιαίτερα σε σχέση με τις στρατιωτικές δεσμεύσεις των ΗΠΑ στο εξωτερικό. Με την νέα προσέγγιση του Υπουργού Εξωτερικών, Χένρι Κίσινγκερ, οι μελλοντικές στρατιωτικές επιχειρήσεις θα πραγματοποιούνταν κυρίως από αυτόχθονες δυνάμεις, το οποίο σήμαινε ότι οι ΗΠΑ δεν θα έστελναν στρατιωτικές δυνάμεις για να πολεμήσουν όπως είχαν κάνει στην Κορέα και το Βιετνάμ. Σκοπός ήταν οι σύμμαχοι αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη και πρωτοβουλία για τη δική τους άμυνα, ιδιαίτερα στην Ασία, μειώνοντας ταυτόχρονα την άμεση στρατιωτική εμπλοκή και τις ανθρώπινες απώλειες από τις ΗΠΑ, οι οποίες ταλάνιζαν την αμερικάνικη κοινωνία. Αυτή η πολιτική ήταν εμφανώς επηρεασμένη από τον «Βιετναμισμό» και τον πόλεμο του Βιετνάμ (*The Nixon Doctrine | Encyclopedia.com*, n.d.).

Βασικές Αρχές του Δόγματος Νίξον ήταν η υποστήριξη προς τους συμμάχους, με τις Ηνωμένες Πολιτείες να συνεχίσουν να τηρούν τις υφιστάμενες δεσμεύσεις τους από τη συνθήκη και να παρέχουν στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη στους συμμάχους τους. Τέλος, οι ΗΠΑ θα διατηρήσουν την πυρηνική τους ομπρέλα για να αποτρέψουν τη σοβιετική επιθετικότητα, διασφαλίζοντας ότι θα διατηρήσουν μια στρατηγική αποτρεπτική ικανότητα ενώ θα μειώσουν τη συμβατική στρατιωτική τους εμπλοκή.

3.2.2. Η Σινο-Αμερικανική Προσέγγιση (1971-1972)

Η Σινο-αμερικανική προσέγγιση της περιόδου 1971-1972 αποτελεί μια μεγάλη αλλαγή στις σχέσεις και την ισορροπία ισχύος, κυρίως λόγω της αλλαγής που επιτεύχθηκε στις σχέσεις μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης, των Ηνωμένων Πολιτειών και της Κίνας. Η περίοδος αυτή οδήγησε στην αποκατάσταση των σχέσεων μεταξύ των ΗΠΑ και της Λαϊκής

Δημοκρατίας της Κίνας και είχε σημαντικές αλλαγές στον Ψυχρό Πόλεμο (Richard Nixon Foundation, 2022).

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Σοβιετική Ένωση ήταν οι κύριοι αντίπαλοι. Στο πλαίσιο αυτό ωστόσο, η Σοβιετική Ένωση και η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας είχαν έρθει σε ρήξη από το 1960, γεγονός που ανέδειξε την Κίνα ως έναν πολύτιμο στρατηγικό εταίρο για τις ΗΠΑ (Radchenko, 2010). Η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και οι Ηνωμένες Πολιτείες βρίσκονταν σε κατάσταση ψυχρής ειρήνης μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960. Οι ΗΠΑ από το 1949 και το τέλος του κινεζικού εμφυλίου πολέμου δεν διατηρούσαν διπλωματικές σχέσεις με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας (Παπασωτηρίου, 2019).

Ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών Χένρι Κίσσινγκερ πραγματοποίησε μυστική επίσκεψη στην Κίνα τον Ιούλιο του 1971. Αυτή η επίσκεψη ανοίγει το δρόμο για τις επίσημες συνομιλίες και είναι σημαντική για την προετοιμασία της επίσκεψης του Προέδρου Νίξον στην Κίνα. Ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Ρίτσαρντ Νίξον πραγματοποίησε επίσημη επίσκεψη στην Κίνα από τις 21 έως τις 28 Φεβρουαρίου του 1972. Η επίσκεψη αυτή ήταν ιστορική καθώς ήταν η πρώτη φορά που ένας Αμερικανός Πρόεδρος επισκέφθηκε την χώρα μετά την ίδρυση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας το 1949.

Η προσέγγιση μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας ενίσχυσε την στρατηγική θέση των ΗΠΑ έναντι της Σοβιετικής Ένωσης. Η Κίνα έγινε σημαντικός παράγοντας, αλλάζοντας την ισορροπία ισχύος στην παγκόσμια γεωπολιτική και δημιουργώντας περισσότερες πιέσεις στη Σοβιετική Ένωση. Με την επίσκεψη του Νίξον, οι ΗΠΑ και η Κίνα αποκατέστησαν επίσημες διπλωματικές σχέσεις (Παπασωτηρίου, 2019).

Η Σοβιετική Ένωση βρέθηκε υπό πίεση από την ενίσχυση των σχέσεων ΗΠΑ - Κίνας και έπρεπε να αναθεωρήσει τη στρατηγική της. Η σινο-αμερικανική προσέγγιση της επηρέασε τη στρατηγική ισορροπία και τις διπλωματικές σχέσεις μεταξύ μεγάλων δυνάμεων. Ο Νίξον και ο Κίσσινγκερ, με την υποστήριξη της Κίνας, κατάφεραν να ενισχύσουν την αμερικανική θέση στο διεθνές προσκήνιο και να δημιουργήσουν νέες δυναμικές στην παγκόσμια πολιτική (Παπασωτηρίου, 2019).

3.2.3. Οι Συνθήκες και οι Συμφωνίες του Ελσίνκι

Η ειρηνική επίλυση του ζητήματος της κουβανικής κρίσης πυραύλων οδήγησε σε μια νέα φάση στις σχέσεις ΗΠΑ - Σοβιετικής Ένωσης, εστιάζοντας στον έλεγχο των εξοπλισμών και στη μείωση του κινδύνου πυρηνικού πολέμου μέσω της διπλωματικής εμπλοκής (Lebow, 1983). Αυτή η συνθήκη, που απαγορεύει τις ατμοσφαιρικές πυρηνικές δοκιμές ήταν μια από αυτές τις κινήσεις. Η Συνθήκη για την Απαγόρευση των Πυρηνικών Δοκιμών (Nuclear Test Ban Treaty) ήταν μια πρώτη επιτυχία της περιόδου ύφεσης και έδειξε αμοιβαίο ενδιαφέρον για τον έλεγχο των πυρηνικών όπλων.

Οι συνομιλίες για τον Περιορισμό των Στρατηγικών Όπλων κατέληξαν στις πρώτες διμερείς συνθήκες μεταξύ των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης για τον περιορισμό και τη μείωση των πυρηνικών τους οπλοστασίων, μια σημαντική συνιστώσα της προσέγγισης της ύφεσης. Η συμφωνία SALT I, που υπογράφηκε το 1972, καθόρισε τους πρώτους περιεκτικούς περιορισμούς στον αριθμό των στρατηγικών οχημάτων μεταφοράς πυρηνικών (*Strategic Arms Limitation Treaty I (1972) | Nuclear Arms Control Treaties*, n.d.).

Το SALT II, που υπογράφηκε το 1979, έθεσε περαιτέρω περιορισμούς στην παραγωγή και ανάπτυξη στρατηγικών πυρηνικών όπλων, σηματοδοτώντας ένα σημαντικό βήμα προς τον έλεγχο των εξοπλισμών και την παγίωση της πυρηνικής ισορροπίας μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων (“Strategic Arms Limitation Talks (SALT II),” n.d.).

Οι ΗΠΑ διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στις Συμφωνίες του Ελσίνκι, οι οποίες περιλάμβαναν διατάξεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις επαφές και ενθάρρυναν τη συνεργασία σε τεχνολογικό και επιστημονικό επίπεδο μεταξύ Ανατολής και Δύσης, παρά τις ιδεολογικές διαφορές που τις χώριζαν. Αυτή η συμφωνία θεωρείται ως μια κρίσιμη στιγμή για την ύφεση, την προώθηση του διαλόγου και την εκτόνωση των εντάσεων (Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian, n.d.).

Με την Πράξη του Ελσίνκι ολοκληρώνονται οι στρατηγικές κινήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών στην περίοδο της Ύφεσης. Με την εισβολή της Σοβιετικής Ένωσης, ωστόσο, στο Αφγανιστάν, η διάθεση για συνεργασία και χαλάρωση των σχέσεων μεταξύ των δυο αλλάζει άρδην και η πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών αναβιώνει τις εντάσεις και έντονες πολιτικές κατά της Σοβιετικής Ένωσης.

3.3. Η Αναζωπύρωση του Ψυχρού Πολέμου (1979-1991)

Η δεκαετία του 1980 είδε την επιστροφή στην επιθετικότητα και σε πιο συγκρουσιακές και εχθρικές προσεγγίσεις ΗΠΑ και Σοβιετικής Ένωσης. Μέχρι την οριστική διάλυση της τελευταίας, ακολούθησε μία δεκαετία συχνών εντάσεων και συγκρούσεων που συνεχίζονταν μεταξύ των δύο χωρών, φυσικά με πολέμους μέσω αντιπροσώπων, προκειμένου να αποφευχθεί η άμεση στρατιωτική σύρραξη ανάμεσα στις δυο δυνάμεις και από συμβατικός, ο πόλεμος γίνει πυρηνικός. Τον Δεκέμβριο του 1979 η ΕΣΣΔ έστειλε ένοπλες δυνάμεις στο Αφγανιστάν για να στηρίξει και να προστατέψει την κομμουνιστική κυβέρνηση της χώρας. Η σοβιετική εισβολή και η προσβολή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που διέπραξαν επιδείνωσαν σημαντικά τις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής τερματίζοντας την περίοδο της Ύφεσης. Οι πολιτικές της Δύσης πλέον αναβιώνουν την επιθετική στάση που είχαν υιοθετήσει από την πρώτη φάση του Πολέμου ενάντια στην κομμουνιστική επιρροή και τη Σοβιετική Ένωση, επιβάλλοντας εκ νέου τεχνολογικές και στρατιωτικές κούρσες, επιδιώκοντας να εξασθενίσουν την οικονομία της και να αποκτήσουν τον πρώτο λόγο στα διεθνή γεγονότα ως η μόνη πλέον υπερδύναμη (Χατζηκωστής, 2018).

Σε απάντηση, οι Ηνωμένες Πολιτείες έλαβαν μέρος στη σύγκρουση, παρέχοντας εκτεταμένη υποστήριξη στους Αφγανούς μαχητές της αντίστασης, Μουτζαχεντίν. Αυτό περιλάμβανε την προμήθεια όπλων, την προσφορά εκπαίδευσης, χρηματοδότησης και τη συμμετοχή σε έναν παρατεταμένο πόλεμο δι' αντιπροσώπων ενάντια στις σοβιετικές δυνάμεις που κατέλαβαν τη χώρα. Αυτή η αμερικανική πολιτική, προκάλεσε μεγάλη αύξηση στο κόστος του πολέμου για τη Σοβιετική Ένωση και τελικά συνέβαλε στην τελική απόσυρσή της το 1988-1989. Ακόμα, αποτέλεσε και σημαντικός παράγοντας για τον τερματισμό της ευρύτερης «πάλης» του Ψυχρού Πολέμου (Schearer, 1999).

3.3.1. Τα Δόγματα Carter και Ρήγκαν

Το δόγμα αυτό υιοθετήθηκε από τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών Τζίμυ Κάρτερ το 1980, παρουσιάζοντας ουσιαστικά την νέα στάση τους απέναντι στην Σοβιετική Ένωση. Σύμφωνα με αυτό, οι ΗΠΑ δήλωναν πως οποιαδήποτε απόπειρα εξωτερικής δύναμης επιδίωκε να ελέγξει την περιοχή του Περσικού Κόλπου θα θεωρούνταν επίθεση στα

συμφέροντα των ΗΠΑ, που πρέπει να αποκρούεται με κάθε απαραίτητο μέσο, ακόμα και με στρατιωτικά μέσα (Al-Salim, 2013). Το Δόγμα Κάρτερ αποτελούσε την απευθείας αντίδραση στην εισβολή του Αφγανιστάν καθώς γεννήθηκαν φόβοι, κυρίως λόγω τον κρίσιμων ενεργειακών πόρων της περιοχής, σε ενδεχόμενη προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να επεκτείνουν την επιρροή τους στην Μέση Ανατολή.

Επί Ρήγκαν, οι ΗΠΑ υιοθέτησαν μια πιο επιθετική προσέγγιση για την ανατροπή του κομμουνισμού. Σύμφωνα με τον Χατζηβασιλείου (2018), ο Αμερικανός Πρόεδρος βασίζονταν σε μια «πλήρη και αξιολογική απόρριψη του σοβιετικού συστήματος εξουσίας» αποκαλώντας 1985 την Σοβιετική Ένωση την «Αυτοκρατορία του Κακού» (σ.292, 294). Η πολιτική του βασίστηκε στο να ασκήσει μεγάλες οικονομικές πιέσεις στην αντίπαλη δύναμη για να εξουθενώσει την οικονομία της και να αναπτύξει τις ένοπλες δυνάμεις. Μία από τις πιο χαρακτηριστικές πολιτικές του ήταν το Στρατηγική Αμυντική Πρωτοβουλία.

Η Στρατηγική Αμυντική Πρωτοβουλία (Strategic Defense Initiative, SDI) είχε ως στόχο την ανάπτυξη ενός συστήματος αντιπυραυλικής άμυνας για την εξουδετέρωση μιας σοβιετικής πυρηνικής επίθεσης. Το “Star Wars” ήταν μια φιλόδοξη προσπάθεια να αναπτύξει ένα σύστημα αντιπυραυλικής άμυνας, που θα μπορούσε να προστατεύσει τις Ηνωμένες Πολιτείες από πυραυλικές επιθέσεις, κατά κύριο λόγο από τη Σοβιετική Ένωση. Ο βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η ανάπτυξη ενός συστήματος που θα μπορούσε μέσω του διαστήματος να αναχαιτίσει και να καταστρέψει εισερχόμενους διηπειρωτικούς βαλλιστικούς πυραύλους πριν φτάσουν στον στόχο τους. Ο Ρήγκαν υποστήριξε ότι το νέο πρόγραμμα μπορούσε να μειώσει τις πιθανότητες να προκύψει ένας πυρηνικός πόλεμος μεταξύ των δύο κρατών. Φαινομενικά με την ασταθή οικονομική και πολιτική κατάσταση που επικρατούσε στην Σοβιετική Ένωση, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν αυτές που είχαν το πάνω χέρι σε έναν επερχόμενο πόλεμο (Κατιούσα, 2018). Ενώ το σχέδιο ήταν τεχνολογικά φιλόδοξο, κλιμάκωσε περαιτέρω την κούρσα των εξοπλισμών και άσκησε πρόσθετη πίεση στη σοβιετική οικονομία (Stares & Pike, 1985).

Ωστόσο, παράλληλα με τις έντονες ομιλίες και την κλιμάκωση των εντάσεων, υπογράφηκε η συνθήκη για τις πυρηνικές δυνάμεις μέσου βεληνεκούς που υπογράφηκε από τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση για την εξάλειψη μιας ολόκληρης κατηγορίας πυρηνικών

πυραύλων (“Union of Soviet Socialist Republics-United States: Treaty on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles,” 1988).

3.3.2. Οι Αμερικανικές Πιέσεις Στον Δεύτερο και Τρίτο Κόσμο

Στα πλαίσια της σκληρής πολιτικής από την Δύση, επιβλήθηκαν οικονομικές κυρώσεις στη Σοβιετική Ένωση, ιδιαίτερα ως είδους αντιποίνων στις ενέργειές της στο Αφγανιστάν και τις παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων της. Αυτά τα μέτρα περιλάμβαναν τον περιορισμό της μεταφοράς τεχνολογίας και των πωλήσεων σιτηρών (Hufbauer & Schott, 1985).

Επιπλέον, προχώρησαν στην απομόνωση της Σοβιετικής Ένωσης και με διπλωματικά μέσα. Χαρακτηριστικό είναι το μποϊκοτάζ στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Μόσχας το 1980 (Kanin, 1980). Οι ΗΠΑ ενθάρρυναν επίσης και τα υπόλοιπα δυτικά έθνη να μειώσουν τις οικονομικές και διπλωματικές σχέσεις με την ΕΣΣΔ, περιορίζοντας το εμπόριο, τις επενδύσεις και την πολιτική συνεργασία. Αυτή η πολύπλευρη προσέγγιση είχε σκοπό να υπονομεύσει το σοβιετικό κύρος, την επιρροή και την ισχύ της στην παγκόσμια σκηνή, ασκώντας πρόσθετη πίεση στο κομμουνιστικό καθεστώς.

Ακόμα, πρόβαλλε υποστήριξη σε αντικομουνιστικές εξεγέρσεις και κινήματα στο Αφγανιστάν, τη Νικαράγουα και την Αγκόλα. Αυτό το δόγμα αντιπροσώπευε μια στροφή από τον περιορισμό στην ενεργό υπονόμευση της σοβιετικής επιρροής (*Reagan Doctrine, 1985*, n.d.). Πιο συγκεκριμένα, ήταν μια πολιτική η οποία επέστρεφε στην φιλοσοφία της ανάσχεσης της Σοβιετικής Ένωσης και της επιρροής της σε παγκόσμιο επίπεδο, παρέχοντας υποστήριξη σε αντικομουνιστικές εξεγέρσεις και κινήματα με απώτερο σκοπό την αναδίπλωση και την κατάρρευσή της (Χατζηβασιλείου, 2018).

Τέλος, οι ΗΠΑ υποστήριξαν ενεργά πολλά δημοκρατικά κινήματα και ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ανατολική Ευρώπη και τη Σοβιετική Ένωση, βοηθώντας στη δημιουργία εσωτερικής πίεσης που συνέβαλε στην τελική κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων σε αυτές τις περιοχές. Με βάση αυτήν την πολιτική, παρείχαν υποστήριξη σε κινήματα αντιφρονούντων, όπως το Solidarity στην Πολωνία (Fischer, 2012).

4. Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά τις Τρεις Φάσεις του Ψυχρού Πολέμου

Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου χαρακτηριζόταν από μια περίπλοκη και συχνά αντιφατική προσέγγιση. Οι Σοβιετικοί προσπάθησαν να διατηρήσουν την επιρροή και τον έλεγχό τους στους συμμάχους τους στο Ανατολικό Μπλοκ. Η διατήρηση της επιρροής πραγματοποιούνταν μέσω παρεμβατικών πολιτικών, όπως το Δόγμα Μπρέζνιεφ, το οποίο δικαιολογούσε στρατιωτικές επεμβάσεις στην Ανατολική Ευρώπη για την καταστολή των μεταρρυθμιστικών κινημάτων και φιλοδοξιών που θεωρούταν απειλή ή παρέκκλιναν από την κεντρική ιδεολογία. Τέτοιες περιπτώσεις αποτέλεσαν η Τσεχοσλοβακία και η Ουγγαρία με την «άνοιξη της Πράγας» το 1968 και την ουγγρική επανάσταση το 1956 αντίστοιχα (Χατζηβασιλείου, 2018).

Ωστόσο, καθώς προχωρούσε ο Ψυχρός Πόλεμος προς το τέλος του, η σοβιετική ηγεσία, αναγνωρίζοντας τις αυξανόμενες απαιτήσεις για αυτοδιάθεση και δημοκρατική αλλαγή εντός του σοβιετικής κυριαρχίας στο Ανατολικό Μπλοκ, στράφηκε σταδιακά προς μια πιο συνεργατική προσέγγιση από την προηγούμενη άσκηση πολιτικής παρεμβατισμού. Αυτή η στροφή αναδείχθηκε με το Δόγμα Σινάτρα, το οποίο παρείχε μεγαλύτερη αυτονομία στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, και την πολιτική της «Νέας Πολιτικής Σκέψης» (New Political Thinking) που εισήγαγε ο Μιχαήλ Γκορμπατσόφ. Αυτές οι αλλαγές στη σοβιετική εξωτερική πολιτική, που έδιναν έμφαση στην παγκόσμια αλληλεξάρτηση, την απόρριψη της ιδεολογικής αντιπαράθεσης και την προώθηση της ειρηνικής συνύπαρξης, συνέβαλαν τελικά στις ειρηνικές επαναστάσεις που σάρωσαν την Ανατολική Ευρώπη και την τελική διάλυση της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης (Larson & Shevchenko, 2010).

4.1. Ο Πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947-1962)

Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά την πρώτη φάση του Ψυχρού Πολέμου (1947-1962) καθοδηγήθηκε από έναν συνδυασμό ιδεολογικών εκτιμήσεων και αμυντικής στάσης απέναντι στις αντιληπτές απειλές από τα καπιταλιστικά έθνη. Το καθεστώς

των Μπολσεβίκων, έχοντας αντιμετωπίσει την παρέμβαση των δυτικών δυνάμεων κατά τη διάρκεια των χρόνων διαμόρφωσης του, είχε μια ριζωμένη πεποίθηση ότι τα καπιταλιστικά έθνη προσπαθούσαν να υπονομεύσουν την κομμουνιστική κυβέρνηση (Hodgson, 1971). Αυτός ο ιδεολογικός φακός διαμόρφωσε την κοσμοθεωρία της σοβιετικής ηγεσίας, οδηγώντας τους να δουν μια «γιγαντιαία συνωμοσία» ενάντια στο έθνος, τον πολιτισμό και τον τρόπο ζωής τους (Hodgson, 1971).

4.1.1. Το Δόγμα Zhdanov

Κάτω από την προσωποκεντρική διακυβέρνηση του Ιωσήφ Στάλιν, υποστήριζε μια εξωτερική πολιτική που διατηρούσαν από την γέννηση της Σοβιετικής Ένωσης και αυτά αφορούσαν την διασφάλιση των κρατικών συμφερόντων τους και την μάχη απέναντι στην αντίθετη πολιτική θεωρία τους, τον καπιταλισμό (Zinner, 1952). Το Δόγμα Ζντάνοφ, ήταν η αντίδραση στο άρθρο του Τζορτζ Κένναν και απάντησε στην πρόταση της πολιτικής αποτροπής της Σοβιετικής Ένωσης. Διατυπώθηκε από τον Αντρέι Ζντάνοφ το 1947 και ακολουθήθηκε από τον Στάλιν. Το δόγμα αυτό βασίστηκε στη δαιμονοποίηση της Δύσης και στη διεκδίκηση της υπεροχής της Σοβιετικής Ένωσης ως η πρωτοπόρος της παγκόσμιας κομμουνιστικής επανάστασης. Στον πυρήνα του δόγματος βρισκόταν η απεικόνιση του κόσμου χωρισμένου σε δύο ασυμβίβαστα και αμοιβαία ανταγωνιστικά στρατόπεδα. Στη μία πλευρά ήταν το «ιμπεριαλιστικό» στρατόπεδο, με επικεφαλής τις καπιταλιστικές Ηνωμένες Πολιτείες και τους δυτικούς συμμάχους τους, τους οποίους ο Ζντάνοφ κατηγόρησε ότι επιδίωξαν να επεκτείνουν την ηγεμονική τους επιρροή και να υποτάξουν τις εργατικές τάξεις του κόσμου στον καπιταλισμό. Σε πλήρη αντίθεση, το «δημοκρατικό» στρατόπεδο είχε την αιχμή του δόρατος από τη Σοβιετική Ένωση, την οποία και έθεσε ως προασπιστή του σοσιαλισμού και απελευθερωτή των λαών σε όλο τον κόσμο, καταπιεσμένων από τον φασισμό και τον ιμπεριαλισμό. Ωστόσο, επιβεβαίωνε την διάθεση για συνεργασία μεταξύ των δυο πολιτικών συστημάτων. Αυτή η απάντηση στην αρχική θεωρία ανάσχεσης του Κένναν, δικαιολογούσε την ακλόνητη υποστήριξη της Σοβιετικής Ένωσης στα κομμουνιστικά κινήματα και καθεστώτα σε όλο τον κόσμο, αλλά έθεσε επίσης τα ιδεολογικά θεμέλια για την ασυμβίβαστη και αντίπαλη στάση της απέναντι στη Δύση κατά τις πρώτες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου (*Zhdanov's Response to the X Article*, n.d.).

4.1.2. Το Σύμβολο του Ψυχρού Πολέμου

Το 1948, η Σοβιετική Ένωση επέβαλε αποκλεισμό στο Βερολίνο, αποκόπτοντας την εδαφική και υδάτινη πρόσβαση στους κατεχόμενους από τη Δύση τομείς της πόλης, μετά την μεταξύ τους συνεργασία. Αυτή ήταν μια προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να διεκδικήσει την κυριαρχία της σε ολόκληρο το Βερολίνο και να αμφισβητήσει τη δυτική παρουσία σε ολόκληρη την Γερμανία. Ο αποκλεισμός κλιμάκωσε τις εντάσεις μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και των Δυτικών Συμμάχων, καθώς θεωρήθηκε ως κίνηση για την κατάληψη του ελέγχου της πόλης και την υπονόμευση της δυτικής επιρροής στην περιοχή. Ωστόσο, ο αποκλεισμός απέτυχε, καθώς οι Δυτικοί σύμμαχοι απάντησαν με την αερογέφυρα του Βερολίνου, μια τεράστια επιχείρηση που προμήθευε την πόλη με βασικά αγαθά αεροπορικώς, καταδεικνύοντας την αδυναμία της Σοβιετικής Ένωσης να απομονώσει πλήρως τους δυτικούς τομείς του Βερολίνου (The Berlin Blockade and Airlift του 1948 , 2015).

Το 1961, ανεγερθεί το σύμβολο του Ψυχρό Πολέμου, το Τείχος του Βερολίνου, χωρίζοντας την πόλη σε δυο σημεία. Το τείχος υψώθηκε για να αποτρέψει τη ροή των προσφύγων του ανατολικού Βερολίνου στη δυτική πλευρά, καθώς θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την οικονομία της σοβιετικής πλευράς, την σταθερότητα και τη νομιμότητα του κομμουνιστικού καθεστώτος του Ανατολικού Βερολίνου και επομένως της Ανατολικής Γερμανίας (Χατζηβασιλείου, 2018).

4.1.3. Η Σοβιετοποίηση της Ανατολικής Ευρώπης

Η σοβιετοποίηση της Ανατολικής Ευρώπης περιλάμβανε μια ολοκληρωμένη και συστηματική διαδικασία μετασχηματισμού των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών δομών των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στα σοβιετικά πρότυπα και υπό σοβιετικό έλεγχο. Αυτή η διαδικασία καθοδηγήθηκε από τον πρωταρχικό στρατηγικό στόχο του Κρεμλίνου για τη δημιουργία μιας ζώνης ασφαλείας (buffer zone) των σοσιαλιστικών κρατών ενάντια στην αντιληπτή απειλή της δυτικής καπιταλιστικής και αντισοβιετικής επιρροής. Η εκστρατεία της σοβιετοποίησης ήταν πολύπλευρη και εκτεταμένη. Συνεπαγόταν την επιβολή των κομμουνιστικών κομμάτων ως των μόνων νόμιμων πολιτικών δυνάμεων, την εθνικοποίηση βασικών βιομηχανιών και οικονομικών πόρων και την καταστολή κάθε διαφωνίας ή

αντίστασης στη σοβιετική ηγεμονία. Αυτό επιτεύχθηκε μέσω ενός συνδυασμού μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης του Κόκκινου Στρατού και της μόνιμη στρατοπέδευση του σε αυτές τις χώρες και την εξασφάλιση της καθοδήγησης των πολιτικών τους κατευθύνσεων.

Ταυτόχρονα, οι Σοβιετικοί προσπάθησαν να αναδιαμορφώσουν το πολιτιστικό και ιδεολογικό τοπίο αυτών των χωρών, προωθώντας τον σοσιαλιστικό ρεαλισμό στις τέχνες, αναδιοργανώνοντας τα εκπαιδευτικά συστήματα ώστε να ευθυγραμμιστούν με τις κομμουνιστικές αρχές. Ο απώτερος στόχος ήταν να μετατραπούν αυτά τα έθνη σε πιστούς δορυφόρους της ΕΣΣΔ, τόσο πολιτικά όσο και οικονομικά, προκειμένου να ενισχυθεί η στρατηγική θέση της Σοβιετικής Ένωσης και η παγκόσμια επιρροή της κατά τη διάρκεια των ετών διαμόρφωσης του Ψυχρού Πολέμου (Naimark, 2010).

Επιδιώκοντας να ασκήσει αυστηρότερο έλεγχο στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα και να αντιμετωπίσει την αυξανόμενη δυτική επιρροή, η Σοβιετική Ένωση ίδρυσε την Cominform το 1947, ένα συντονιστικό όργανο με βασική λειτουργία να οργανώσει τα κομμουνιστικά κόμματα σε όλο τον κόσμο. Αυτή η συγκεντρωτική οργάνωση χρησίμευσε ως βασικός μηχανισμός για τη Σοβιετική Ένωση προκειμένου να εδραιώσει την κυριαρχία της στα ανατολικοευρωπαϊκά δορυφορικά της κράτη, επιτρέποντάς της να κατευθύνει και να ενορχηστρώνει τις δραστηριότητες αυτών των κομμουνιστικών καθεστώτων στη σφαίρα επιρροής της (Ulam, 1951).

Για να εδραιώσει περαιτέρω τη σφαίρα επιρροής της στην Ανατολική Ευρώπη, η Σοβιετική Ένωση δημιούργησε μια ενιαία στρατιωτική συμμαχία με τους κομμουνιστές γείτονές της. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας, μια συνθήκη αμοιβαίας άμυνας μεταξύ της Σοβιετικής Ένωσης και των συμμάχων της στην Ανατολική Ευρώπη, καθιερώθηκε το 1955 ως απάντηση στον σχηματισμό του ΝΑΤΟ και την απειλή από έναν ενδεχόμενο επανεξοπλισμό της Δυτικής Γερμανίας, η οποία αναπτύσσονταν με μεγάλους ρυθμούς. Το Σύμφωνο της Βαρσοβίας χρησίμευσε ως αντίβαρο στο ΝΑΤΟ, επιτρέποντας στη Σοβιετική Ένωση να προβάλει ισχύ και να διατηρήσει τον έλεγχο στις χώρες του Ανατολικού Μπλοκ υπό την κυριαρχία της (Remington, 1973).

Η Σοβιετική Ένωση θεωρούσε το Σχέδιο Μάρσαλ, το αμερικανικό πρόγραμμα οικονομικής βοήθειας για τη Δυτική Ευρώπη, ως σημαντική απειλή για την επιρροή και τον έλεγχό της στην περιοχή. Φοβούμενη ότι η εισροή αμερικανικού κεφαλαίου και οικονομικής υποστήριξης θα μείωνε την ιδεολογική και γεωπολιτική κυριαρχία της, η σοβιετική ηγεσία απέρριψε αποφασιστικά τη συμμετοχή στο Σχέδιο Μάρσαλ. Αντίθετα, προσπάθησε να αντιμετωπίσει την εμβέλεια του Σχεδίου Μάρσαλ εγκαθιστώντας το δικό της πρόγραμμα οικονομικής ολοκλήρωσης, το Comecon, το 1949 και το σχέδιο Μολότοφ. Αυτή η κίνηση είχε στόχο να εδραιώσει τη σοβιετική σφαίρα επιρροής στην Ανατολική Ευρώπη και να αποτρέψει την εξάπλωση της δυτικής καπιταλιστικής επιρροής (Graziani, 1981).

4.1.4. Η Σοβιετική Πολιτική εκτός Ευρώπης

Ταυτόχρονα, η Σοβιετική Ένωση παρείχε εκτεταμένο στρατιωτικό εξοπλισμό, στρατιωτική εκπαίδευση και οικονομική βοήθεια στο κινεζικό κομμουνιστικό καθεστώς υπό την ηγεσία του Μάο Τσε Τουνγκ, το οποίο ανήλθε στην εξουσία το 1949. Αυτή η στρατηγική συμμαχία οδηγήθηκε από την επιθυμία στην ΕΣΣΔ να επεκτείνει τη γεωπολιτική τους επιρροή στην Ασία και να αντισταθμίσει την αυξανόμενη δύναμη και παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών στην περιοχή. Υποστηρίζοντας την κινεζική κομμουνιστική κυβέρνηση, η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε να δημιουργήσει έναν ισχυρό κομμουνιστικό σύμμαχο που θα μπορούσε να λειτουργήσει ως προπύργιο ενάντια στη δυτική, ιδιαίτερα την αμερικανική, επιρροή στην Ανατολική Ασία (Zhang, 2010).

Εκτός από στρατιωτική και οικονομική βοήθεια στην Κίνα, η Σοβιετική Ένωση έλαβε μέρος ενεργά στον Πόλεμο της Κορέας. Το ξέσπασμα του Πολέμου της Κορέας το 1950 έδωσε μια ευκαιρία στη Σοβιετική Ένωση να συμμετάσχει σε έναν πόλεμο εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων τους. Οι σοβιετικοί παρείχαν σημαντική στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη στη Βόρεια Κορέα, της οποίας ηγούνταν το κομμουνιστικό καθεστώς του Κιμ Ιλ Σουνγκ. Με αυτήν την μορφή, του πολέμου δι' αντιπροσώπων, η Σοβιετική Ένωση πρόβαλε την ισχύ της στην περιοχή Ασίας – Ειρηνικού, επιχείρησε να αμφισβητήσει την αμερικανική επιρροή, ενώ δοκίμαζε επίσης τις δυνατότητες

των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων τους σε μια στρατιωτική αντιπαράθεση (*Korean War*, n.d.-b).

4.1.5. Η Κούρσα του Διαστήματος και της Επιστήμης

Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου χαρακτηρίστηκε επίσης από έναν σκληρό τεχνολογικό και επιστημονικό ανταγωνισμό με τις Ηνωμένες Πολιτείες, ιδιαίτερα στον τομέα της εξερεύνησης του διαστήματος. Αυτός ο ανταγωνισμός εκδηλώθηκε στον διαστημικό αγώνα, καθώς οι δύο υπερδυνάμεις αγωνίστηκαν για να επιτύχουν ορόσημα στη διαστημική τεχνολογία, από την εκτόξευση του πρώτου δορυφόρου έως την προσγείωση του πρώτου ανθρώπου στη Σελήνη. Οι πρώτες επιτυχίες της Σοβιετικής Ένωσης, όπως η εκτόξευση του Sputnik το 1957 και η πρώτη ανθρώπινη διαστημική πτήση από τον Γιούρι Γκαγκάριν το 1961, θεωρήθηκαν σημαντικές νίκες που προσέδωσαν κύρος και αμφισβήτησαν την αμερικανική τεχνολογική υπεροχή. Αυτός ο διαστημικός ανταγωνισμός έγινε κρίσιμο συστατικό της ευρύτερης ιδεολογικής και γεωπολιτικής πάλης μεταξύ του κομμουνιστικού και του καπιταλιστικού μπλοκ κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου (Kohonen, 2009).

4.2. Détente (1962-1979)

Η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης κατά τη δεύτερη φάση του Ψυχρού Πολέμου, γνωστή ως περίοδος ύφεσης από το 1962 έως το 1979, χαρακτηρίστηκε από μια διπλή προσέγγιση Η υπόσχεση αυτής της εποχής ήταν η δυνατότητα αντιστροφής της αντιπαράθεσης του Ψυχρού Πολέμου, ενώ ο κίνδυνος βρισκόταν στον να μετατραπεί η σύγκρουση σε ολοκληρωτικό πόλεμο. Αυτή η φάση χαρακτηρίστηκε από χαλάρωση των εντάσεων μεταξύ των υπερδυνάμεων και την προσπάθεια για συνεργασία. Ο ανταγωνισμός όμως συνεχίστηκε εκτός Ευρώπης, με την υποστήριξη ομάδων και κρατών στον Τρίτο Κόσμο, με χαρακτηριστικότερη την υποστήριξη του Βόρειου Βιετνάμ κατά των Ηνωμένων Πολιτειών.

4.2.1. Η Ειρηνική Συνύπαρξη και Δόγμα Μπρέζνιεφ

Κατά τη φάση της ύφεσης του Ψυχρού Πολέμου, υπό την ηγεσία του Νικίτα Χρουστσόφ αργότερα του Λεοντίν Μπρέζνιεφ, υιοθετήθηκε η προσέγγιση της «ειρηνικής συνύπαρξης» μεταξύ του σοσιαλιστικού και του καπιταλιστικού μπλοκ. Αυτό σηματοδότησε μια σημαντική στρατηγική αλλαγή από την συγκρουσιακή στάση των πρώτων χρόνων του Ψυχρού Πολέμου σε μια στάση που δείχνει προθυμία για «κατάπαυση του πυρός». Στον πυρήνα της, η έννοια της ειρηνικής συνύπαρξης αναγνώριζε ότι τα δύο αντίθετα ιδεολογικά συστήματα, ο σοσιαλισμός και ο καπιταλισμός, θα μπορούσαν και να δουλέψουν συνεργατικά στην παγκόσμια σκηνή, αντί να εμπλέκονται σε μια αναπόφευκτη σύγκρουση χωρίς πραγματικό νικητή. Η ειρηνική συνύπαρξη είχε στόχο τη μείωση των άμεσων και κοστοβόρων στρατιωτικών αντιπαραθέσεων με τη Δύση, ενώ συνέχιζε να υποστηρίζει επαναστατικά κινήματα σε όλο τον κόσμο. Εξάλλου, οι Σοβιετικοί πίστευαν ότι το οικονομικό τους σύστημα θα ξεπερνούσε τελικά αυτό των Ηνωμένων Πολιτειών (Χατζηβασιλείου, 2018).

Ο Χρουστσόφ, ο οποίος ανέβηκε στην εξουσία μετά το θάνατο του Στάλιν, ήταν ο κύριος αρχιτέκτονας και υποστηρικτής αυτής της νέας προσέγγισης. Απορρίπτοντας το σταλινικό δόγμα για μια «αναπόφευκτη» σύγκρουση μεταξύ κομμουνισμού και καπιταλισμού, ο Χρουστσόφ προσπάθησε να μειώσει τον κίνδυνο άμεσης στρατιωτικής σύγκρουσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους δυτικούς συμμάχους τους. Αναγνώρισε ότι η κούρσα των πυρηνικών εξοπλισμών και η απειλή της αμοιβαία εξασφαλισμένης καταστροφής είχαν δημιουργήσει ένα επικίνδυνο αδιέξοδο, αναγκάζοντας και τις δύο υπερδυνάμεις να εξερευνήσουν οδούς αποκλιμάκωσης και να διευθετήσουν τις διαφωνίες μέσω διαπραγματεύσεων (Fleming, 1964).

Την ίδια στιγμή, ο Χρουστσόφ δεν εγκατέλειψε την ιδεολογική δέσμευση του Κρεμλίνου στην παγκόσμια κομμουνιστική επανάσταση. Ενώ η πολιτική της ειρηνικής συνύπαρξης είχε στόχο να αμβλύνει τις εντάσεις του Ψυχρού Πολέμου και να προωθήσει μεγαλύτερες οικονομικές και πολιτιστικές ανταλλαγές με τη Δύση, η Σοβιετική Ένωση συνέχισε να υποστηρίζει ενεργά τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και τις κομμουνιστικές εξεγέρσεις στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Αυτή η διπλή προσέγγιση, δηλαδή η άμβλυνση με τη Δύση σε συνδυασμό με την επιδίωξη προσέγγισης και επιρροής στον Τρίτο Κόσμο, αντανακλούσε την πεποίθηση του Χρουστσόφ ότι ο τελικός θρίαμβος του κομμουνισμού ήταν

ακόμα εφικτός, αν και με λιγότερο συγκρουσιακά μέσα, απορρίπτοντας τον Σταλινισμό και την πεποίθηση πως η ήττα του καπιταλισμού χρειαζόταν διεθνή αντιπαράθεση και πόλεμο (Moyar, 2006).

Το όραμα του Χρουστσόφ για ειρηνική συνύπαρξη εδραιώθηκε περαιτέρω μετά την πτώση του και της ανόδου του διαδόχου του, Λεονίντ Μπρέζνιεφ, ο οποίος ηγήθηκε πάνω σε αυτό το πλαίσιο. Ενώ η εποχή του Μπρέζνιεφ υπήρξε μάρτυρας περιστασιακών στρατιωτικών επεμβάσεων στην Ανατολική Ευρώπη για τη διατήρηση της σοβιετικής ηγεμονίας, η κύρια ώθηση της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής παρέμεινε επικεντρωμένη στη διαχείριση του ανταγωνισμού των δυο υπερδυνάμεων μέσω διαπραγματεύσεων, συμφωνιών ελέγχου των εξοπλισμών και οικονομικής συνεργασίας. Αυτό αντιπροσώπευε μια πραγματιστική προσαρμογή στις πραγματικότητες της πυρηνικής εποχής, ακόμη και όταν το Κρεμλίνο συνέχιζε να υπερασπίζεται τον παγκόσμιο επαναστατικό αγώνα ενάντια στον δυτικό ιμπεριαλισμό.

Το Δόγμα Μπρέζνιεφ, που διατυπώθηκε μετά τα γεγονότα της Άνοιξης της Πράγας στην Τσεχοσλοβακία το 1968, υποστήριξε το αυτοαποκαλούμενο δικαίωμα της Σοβιετικής Ένωσης να επέμβει στρατιωτικά σε οποιαδήποτε σοσιαλιστική χώρα της Ανατολικής Ευρώπης, όπου θεωρούσε πως η πολιτική ηγεσία παρέκκλινε από το όραμα του Κρεμλίνου και τον ορθόδοξο μαρξισμό ή το απειλούσε. Αυτό το δόγμα χρησίμευσε ως ιδεολογική δικαιολογία για τις σοβιετικές επεμβάσεις στην Ανατολική Ευρώπη, με στόχο τη διατήρηση της γεωπολιτικής συνοχής του σοβιετικού μπλοκ και την πρόληψη της εξάπλωσης «ρεβιζιονιστικών» τάσεων που απειλούσαν να υπονομεύσουν την εξουσία του κομμουνιστικού κόμματος (Kramer, 1998).

Η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία τον Αύγουστο του 1968 αποτέλεσε παράδειγμα του Δόγματος Μπρέζνιεφ σε δράση. Οι μεταρρυθμίσεις της Άνοιξης της Πράγας που ξεκίνησε ο Τσεχοσλοβάκος ηγέτης Αλεξάντερ Ντούμπτσεκ, είχαν επιδιώξει να παραχωρήσουν μεγαλύτερες πολιτικές και οικονομικές ελευθερίες. Τις πολιτικές αυτές, οι Σοβιετικοί τις θεώρησαν ως επικίνδυνη απόκλιση από τον άκαμπτο ιδεολογικό και αυταρχικό έλεγχο που η Μόσχα προσπαθούσε να επιβάλει στα δορυφορικά της κράτη. Φοβούμενη το ενδεχόμενο ντόμινο του «εκδημοκρατισμού» σαν της Τσεχοσλοβακίας στο υπόλοιπο Ανατολικό Μπλοκ, η

Σοβιετική Ένωση, μαζί με τους συμμάχους της στο Σύμφωνο της Βαρσοβίας, συνέτριψαν γρήγορα την Άνοιξη της Πράγας μέσω μιας μαζικής στρατιωτικής επέμβασης (Kramer, 1998).

Αυτή η παρέμβαση έστειλε ένα σαφές μήνυμα στο υπόλοιπο Ανατολικό Μπλοκ ότι κάθε προσπάθεια αμφισβήτησης της σοβιετικής ηγεμονίας θα αντιμετωπιζόταν με συντριπτική δύναμη, εδραιώνοντας περαιτέρω την επιρροή του Κρεμλίνου στην περιοχή σε όλη την υπόλοιπη εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Ωστόσο, ο Μπρέζνιεφ ως συνεχιστής της «ειρηνικής συνύπαρξης», προσέγγιζε τις σχέσεις με τις ΗΠΑ μια έναν μετριοπαθή -και με λιγότερες εντάσεις- τρόπο, προσαρμοσμένο στην πραγματικότητα και τον πυρηνικό κίνδυνο.

4.2.2. Η Συνεργασία με την Δύση

Η περίοδος της ύφεσης ήρθε μετά την κρίση των πυραύλων της Κούβας το 1962, η οποία έφερε τον κόσμο στα πρόθυρα ενός πυρηνικού πολέμου και προκάλεσε την αλλαγή και στη σοβιετική εξωτερική πολιτική υπό τον Νικήτα Χρουστσόφ. Η κρίση ξέσπασε λόγω της απόπειρας ανάπτυξης πυρηνικών πυραύλων της Σοβιετικής Ένωσης στην Κούβα, ως απάντηση στους αμερικάνικους πυραύλους στην Τουρκία που προϋπήρχαν. Αυτό το γεγονός κλιμάκωσε τις εντάσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης σε τόσο έντονο σημείο που η προοπτική μιας πυρηνικής σύγκρουσης φαινόταν δυνατή. Στον απόηχο αυτής της κρίσης, φάνηκε και η σημασία για τη σοβιετική ηγεσία να ακολουθήσει μια πιο συμφιλιωτική προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική όπως και οι ΗΠΑ, προκειμένου να μειωθεί ο κίνδυνος τέτοιων παρόμοιων καταστροφικών γεγονότων (Mastny, 2010).

Αυτή η αλλαγή στη σοβιετική εξωτερική πολιτική αντικατοπτρίστηκε αρχικά με την υπογραφή της Συνθήκης για την Περιορισμένη Απαγόρευση Πυρηνικών Δοκιμών (Nuclear Test Ban Treaty) το 1963, η οποία απαγόρευε τις δοκιμές πυρηνικών όπλων στην ατμόσφαιρα, το διάστημα και τα υποβρύχια. Η συνθήκη ήταν ένα σημαντικό επίτευγμα, καθώς σηματοδότησε την πρώτη φορά που οι υπερδυνάμεις συμφώνησαν να περιορίσουν τα προγράμματα πυρηνικών δοκιμών τους περιορίζοντας την ανάπτυξη πυρηνικών και από άλλα κράτη. Η συνθήκη θεωρήθηκε ως ένα κρίσιμο βήμα προς τη μείωση του κινδύνου πυρηνικού πολέμου και άνοιξε το δρόμο για περαιτέρω συνεργασία και διάλογο μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης κατά την περίοδο της ύφεσης (Mastny, 2010).

Μαζί με τις συνθήκες, στην διπλωματική συνεργασία με την Δύση συμπεριλαμβάνονται και οι Συμφωνίες του Ελσίνκι το 1975. Οι Συμφωνίες του Ελσίνκι ήταν μια συμφωνία ορόσημο που αναγνώριζε τα σύνορα μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στην Ευρώπη. Το «πνεύμα» του Ελσίνκι ακόμη, προήγαγε τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών, την συνεργασία και την αναγνώριση και ευαισθητοποίηση στα στοιχεία του πολιτισμού του αντίπαλου στρατοπέδου (*Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian*, n.d.-b).

4.2.3. Εδραίωση Σοβιετικής παρουσίας στον Τρίτο Κόσμο

Κατά την Ύφεση, η Σοβιετική Ένωση εξακολουθούσε να υποστηρίζει επαναστατικά κινήματα και εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες σε όλο τον κόσμο, ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αυτή η υποστήριξη εκδηλώθηκε κυρίως στην εμπλοκή της στον πόλεμο του Βιετνάμ. Η Σοβιετική Ένωση επιτυχώς κατάφερε μέσω της βοήθειάς της στο Βόρειο Βιετνάμ να αμφισβητήσει την αμερικανική επιρροή και να εδραιώσει την κομμουνιστική ιδεολογία στην περιοχή. Με την συμμετοχή της, όπου παρείχε σημαντική στρατιωτική και οικονομική βοήθεια στο Βόρειο Βιετνάμ στην παρατεταμένη σύγκρουσή του με τις Ηνωμένες Πολιτείες και τους συμμάχους τους, συνέβαλε ενεργά στην αντιμετώπιση, την τελική ήττα και την αποχώρηση των Αμερικάνικων Δυνάμεων από την περιοχή και την επικράτηση των Βιετκόνγκ (Björkman & Zamostny, 1984).

Η προσοχη της ΕΣΣΔ στράφηκε και προς τα αραβικά κράτη, ιδιαίτερα κατά τον πόλεμο των έξι ημερών το 1967 και τον πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ το 1973, που έφερε θεμιτά αποτελέσματα στην Σοβιετική σφαίρα επιρροής. Παρόλο που η υποστήριξη δεν αναδείχτηκε επαρκής για την νίκη των αραβικών κρατών, ήταν μέρος της πολιτικής της για να αντιμετωπίσει την επιρροή των ΗΠΑ στην περιοχή. Συνάπτοντας φιλικές σχέσεις με την υποστήριξη της στα αραβικά κράτη, δημιούργησε ευνοϊκές συγκυρίες για να καθιερωθεί ως σημαντικός παίκτης στη Μέση Ανατολή (Campbell , 1972).

Η Σοβιετική Ένωση παρείχε επίσης οικονομική και στρατιωτική βοήθεια σε διάφορα απελευθερωτικά κινήματα στην Αφρική, όπως οι αγώνες ενάντια στην αποικιακή κυριαρχία στην Αγκόλα, τη Μοζαμβίκη και τη Ζιμπάμπουε. Αυτή η υποστήριξη υποκινήθηκε από την

επιθυμία της Σοβιετικής Ένωσης να επεκτείνει την ιδεολογική της επιρροή στην αφρικανική ήπειρο και να υπονομεύσει τη δυτική, ιδιαίτερα την αμερικανική, κυριαρχία στον Τρίτο Κόσμο (Grey, 1984).

4.3. Η Αναζωπύρωση του Ψυχρού Πολέμου (1979-1991)

Κατά την περίοδο 1979-1991, που συχνά αναφέρεται ως η τρίτη φάση του Ψυχρού Πολέμου ή του Ανανεωμένου Ψυχρού Πολέμου, η εξωτερική πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης υπέστη μια σειρά σημαντικών μετασχηματισμών για την αντιμετώπιση εγχώριων και διεθνών παραγόντων που προέκυψαν. Αυτή η τελική, ταραχώδης φάση του μακροχρόνιου γεωπολιτικού και ιδεολογικού ανταγωνισμού μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, σημαδεύτηκε από την αναζωπύρωση των εντάσεων του Ψυχρού Πολέμου. Οι δύο υπερδυνάμεις ξεκίνησαν να εμπλέκονται με την υποστήριξη τους σε αυξημένες στρατιωτικές περιπτώσεις, σε συγκρούσεις δι' αντιπροσώπων, ενώ ταυτόχρονα αναβιώνεται και η αιχμηρή πολιτική απέναντι στην αντίθετη ιδεολογία, καθώς προσπαθούσαν να διατηρούν και επεκτείνουν τις αντίστοιχες σφαίρες επιρροής τους σε όλο τον κόσμο. Εσωτερικά, η σοβιετική ηγεσία αντιμετώπισε αυξανόμενη οικονομική στασιμότητα, πολιτικές πιέσεις και ανάγκη για μεταρρυθμίσεις, οι οποίες άσκησαν σημαντικούς περιορισμούς στην ικανότητά τους να ασκήσουν την εξωτερική πολιτική των προηγούμενων περιόδων (Bunce, 1991). Ωστόσο, στη διεθνή σκηνή, οι Σοβιετικοί προσπαθούσαν να ακολουθούν μια διεκδικητική και ενίοτε επιθετική εξωτερική πολιτική, οδηγούμενοι από την επιθυμία να αντιμετωπίσουν την αντιληπτή δυτική καταπάτηση και να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους

4.3.1. Η εισβολή στο Αφγανιστάν (1979-1989)

Η σοβιετική επέμβαση στο Αφγανιστάν υποκινήθηκε κυρίως από την επιθυμία της να διατηρηθεί το φιλοσοβιετικό καθεστώς στη χώρα και να αποτραπεί η εξάπλωση του ισλαμικού φονταμενταλισμού, τον οποίο οι Σοβιετικοί θεωρούσαν απειλή για τα στρατηγικά τους συμφέροντα στην περιοχή. Η σοβιετική ηγεσία, με επικεφαλής τον Λεονίντ Μπρέζνιεφ,

πίστευε ότι η αφγανική κυβέρνηση υπό το Μαρξιστικό-Λενινιστικό Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα του Αφγανιστάν, ήταν ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση της σοβιετικής επιρροής στα νότια σύνορα της ΕΣΣΔ. Όταν η κυβέρνηση του PDPA (People's Democratic Party of Afghanistan) αντιμετώπισε αυξανόμενη εσωτερική αναταραχή και πιθανή κατάρρευση, οι Σοβιετικοί αποφάσισαν να επέμβουν στρατιωτικά το 1979 για να στηρίξουν το φιλικό καθεστώς και να αποτρέψουν την πιθανότητα να έρθει στην εξουσία μια αντισοβιετική ισλαμική κυβέρνηση στο Αφγανιστάν (Payind, 1989).

Η σοβιετική εισβολή οδηγήθηκε επίσης από τον φόβο, ότι η εξάπλωση του ισλαμικού ριζοσπαστισμού από το Αφγανιστάν θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει και άλλες φιλοσοβιετικές δημοκρατίες της Κεντρικής Ασίας, φέρνοντας κινδύνους για την περιφερειακή ασφάλεια και την ιδεολογική ηγεμονία της ΕΣΣΔ. Ωστόσο, η παρουσία των σοβιετικών στρατευμάτων σε ένα κράτος που ακολουθούσε το κίνημα των «Αδεσμεύτων» και η προσπάθεια ελέγχου ενός μη σοβιετοποιημένου κράτους, δημιούργησε μια εχθρική εικόνα στην εξωτερική της πολιτική μεταφράζοντας την κίνηση ως επεκτατική (Payind, 1989). Αυτή η δεκαετής σύγκρουση, που συχνά αναφέρεται ως «Σοβιετικό Βιετνάμ», εξάντλησε τελικά τους σοβιετικούς πόρους και το ηθικό, συμβάλλοντας στη σταδιακή παρακμή του κομμουνιστικού συστήματος στα τελευταία χρόνια του Ψυχρού Πολέμου.

4.3.2. Η Αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης στην εχθρικότητα των ΗΠΑ

Απέναντι στην εχθρική πολιτική των Ηνωμένων Πολιτειών και των συμμάχων της, οι Σοβιετικοί προέβησαν σε μια στρατιωτική και πυρηνική συσσώρευση για να αμφισβητήσουν τη Δύση: την αντικατάσταση στην Ευρώπη των προηγούμενων εγκατεστημένων πυραύλων μέσου βεληνεκούς, τους SS-4 και SS-5 με τους SS-20 που είχαν την δυνατότητα να φέρουν ταυτόχρονα πολλές πυρηνικές κεφαλές. Η ανάπτυξη αυτών των πυραύλων ήταν μέρος της στρατηγικής της ΕΣΣΔ για την εξισορροπήσουν με την υπεροχή Δύσης σε βομβαρδιστικά αεροσκάφη και σε εγκατεστημένους πυραύλους στην Ευρώπη (Χατζηβασιλείου, 2018).

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι Σοβιετικοί προσπάθησαν να ελέγξουν τη δυτική επιρροή και στην δυτική πλευρά του χάρτη, υποστηρίζοντας κομμουνιστικά κινήματα σε χώρες της Λατινικής Αμερικής. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίχθηκε η κυβέρνηση των

Σαντινίστα στη Νικαράγουα, (1979-1990) στο Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο του Farabundo Martí στο Ελ Σαλβαδόρ (1980-1992) και την επανάσταση στη Γρενάδα (1979-1983) με παροχή στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας (Oswald & Strover, 1970).

Η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε επίσης να επεκτείνει την επιρροή της στην Αφρική, παρέχοντας οικονομική και στρατιωτική βοήθεια σε σοσιαλιστικά και μαρξιστικά καθεστώτα, συμβάλλοντας σε πολέμους που εκτυλίσσονταν σε ολόκληρη την ήπειρο σε μέρη όπως η Αγκόλα, η Αιθιοπία και η Μοζαμβίκη (Grey, 1984).

4.3.3. Οι μεταρρυθμίσεις του Γκορμπατσόφ

Το πλαίσιο πολιτικής της «Νέας Πολιτικής Σκέψης» που τέθηκε σε ισχύ από τον Σοβιετικό ηγέτη Μιχαήλ Γκορμπατσόφ στα μέσα της δεκαετίας του 1980 αντιπροσώπευε μια σημαντική απόκλιση από τα άκαμπτα ιδεολογικά θεμέλια και την συγκρουσιακή προσέγγιση που χαρακτήριζε τη σοβιετική εξωτερική πολιτική κατά την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Ο Γκορμπατσόφ, ο οποίος ανέλαβε την εξουσία το 1985, αναγνώρισε ότι η υπάρχουσα κατάσταση του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων είχε καταστεί μη βιώσιμη ενόψει των αυξανόμενων οικονομικών προκλήσεων, της τεχνολογικής κούρσας και της διαρκώς παρούσας απειλής πυρηνικής εξόντωσης (Bunce, 1991).

Στον πυρήνα της, η νέα πολιτική σκέψη ήταν μια θεμελιώδης αλλαγή στην κοσμοθεωρία του Κρεμλίνου, με την απομάκρυνση από τη νοοτροπία της επιβολής της κυριαρχίας του παρελθόντος, προς ένα πιο συνεργατικό και αλληλεξαρτώμενο όραμα των διεθνών σχέσεων. Απορρίπτοντας την άποψη του Στάλιν, δηλαδή της σύγκρουσης μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού, ο Γκορμπατσόφ υποστήριξε μια νέα εποχή ύφεσης, ελέγχου των εξοπλισμών και αμοιβαίας ασφάλειας με τη Δύση (Bunce, 1991). Αυτή η προσέγγιση διατυπώθηκε σε ομιλίες και δηλώσεις πολιτικής, όπως η ομιλία του το 1987 στα Ηνωμένα Έθνη, όπου τόνισε την ανάγκη για «ένα κοινό ευρωπαϊκό σπίτι» βασισμένο στις αρχές της «νέας πολιτικής σκέψης». Στο εσωτερικό της Σοβιετικής Ένωσης, η εφαρμογή της νέας πολιτικής αντικατοπτρίστηκε στις πρωτοποριακές μεταρρυθμίσεις του Γκορμπατσόφ, γνωστές ως περεστρόικα (αναδιάρθρωση) και glasnost (ανοιχτότητα). Αυτές οι πρωτοβουλίες προσπάθησαν να αναζωογονήσουν τη σοβιετική οικονομία, να απελευθερώσουν το πολιτικό

σύστημα και να ενισχύσουν τη μεγαλύτερη διαφάνεια και τη δημόσια συμμετοχή (Brown, 2007). Αποσυναρμολογώντας την άκαμπτη οικονομία της διοίκησης και χαλαρώνοντας τον έλεγχο του Κομμουνιστικού Κόμματος στην κοινωνία, ο Γκορμπατσόφ άνοιξε το δρόμο για ένα πιο δυναμικό και ανταποκρινόμενο σύστημα που θα μπορούσε να αντιμετωπίσει καλύτερα τις πιεστικές ανάγκες του σοβιετικού λαού (Elliott, 1989).

Η επιρροή της Νέας Πολιτικής Σκέψης επεκτάθηκε πέρα από τα σοβιετικά σύνορα, διαμορφώνοντας βαθιά τα γεγονότα που οδήγησαν στο τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Η προθυμία του Γκορμπατσόφ να συνεργαστεί με τη Δύση και η αποδοχή του δικαιώματος των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης να χαράξουν τις δικές τους πολιτικές και οικονομικές διαδρομές, όπως ενσωματώνεται στο «Δόγμα Σινάτρα», συνέβαλαν στις ειρηνικές επαναστάσεις που συνέβησαν στην περιοχή κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1980 (Elliott, 1989).

Αυτό σηματοδότησε μια πλήρη αντίθεση με το Δόγμα Μπρέζνιεφ, το οποίο προηγουμένως είχε δικαιολογήσει τις σοβιετικές στρατιωτικές επεμβάσεις για να διατηρήσει τη σφαίρα επιρροής του. Οι θεμελιώδεις αρχές της Νέας Πολιτικής Σκέψης, συμπεριλαμβανομένης της έμφασης στην παγκόσμια αλληλεξάρτηση, της απόρριψης της ιδεολογικής αντιπαράθεσης και της προώθησης της ειρηνικής συνύπαρξης, άνοιξαν τελικά το δρόμο για τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την εμφάνιση μιας νέας, μεταψυχροπολεμικής διεθνής τάξης.

Το Δόγμα Σινάτρα, ένας όρος που επινοήθηκε από τον εκπρόσωπο του Σοβιετικού Υπουργείου Εξωτερικών Gennadi Gerasimov το 1989, αντιπροσώπευε μια σημαντική απόκλιση από το Δόγμα Μπρέζνιεφ που είχε κυριαρχήσει προηγουμένως στη σοβιετική πολιτική έναντι των συμμάχων του στο Ανατολικό Μπλοκ. Αυτή η νέα προσέγγιση, που πήρε το όνομά του από το τραγούδι του Frank Sinatra «My Way», παρείχε μεγαλύτερη αυτονομία στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, επιτρέποντάς τους να χαράξουν τις δικές τους πολιτικές και οικονομικές τροχιές πιο ανεξάρτητα από τις ιδεολογικές περγαμηνές της Μόσχας. Το Δόγμα Σινάτρα σηματοδότησε ουσιαστικά το τέλος της δεκαετιών πολιτικής του σοβιετικού παρεμβατισμού, που είχε χρησιμοποιηθεί για να συντρίψει τα μεταρρυθμιστικά κινήματα και τις δημοκρατικές φιλοδοξίες σε χώρες όπως η Τσεχοσλοβακία και η Ουγγαρία (Bunce, 1991).

Εν μέσω των πρωτότυπων πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων που εισήγαγαν οι πρωτοβουλίες των περεστρόικα και γκλάσνοστ του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, το Κρεμλίνο αναγνώρισε τις ολοένα και αυξανόμενες απαιτήσεις για αυτοδιάθεση και δημοκρατική αλλαγή εντός του Ανατολικού Μπλοκ. Έτσι και αλλιώς οι δυνατότητες για την επιβολή της κυριαρχίας της Σοβιετικής Ένωσης ήταν πλέον περιορισμένες.

Εγκαταλείποντας τον αυστηρό έλεγχο των εσωτερικών υποθέσεων των δορυφόρων κρατών της, η Σοβιετική Ένωση σηματοδότησε μια σημαντική αλλαγή στις προτεραιότητες της εξωτερικής πολιτικής της, επιλέγοντας να δώσει την πρωτοκαθεδρία στη σταθερότητα και τη συνεργασία έναντι της επιβολής ιδεολογικής συμμόρφωσης. Αυτή η θεμελιώδης αλλαγή στη σοβιετική προσέγγιση άνοιξε το δρόμο σε ένα κύμα πολιτικών και οικονομικών μετασχηματισμών σε ολόκληρη την Ανατολική Ευρώπη στα τέλη της δεκαετίας του 1980 (Kramer, 2022).

Η χαλάρωση του ελέγχου της Μόσχας στην περιοχή έδωσε τη δυνατότητα στις εθνικιστικές και δημοκρατικές δυνάμεις που καταστέλλονταν από καιρό να αποκτήσουν δυναμική, οδηγώντας τελικά στην κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην Ανατολική Ευρώπη και στο τέλος, στη διάλυση της συμμαχίας του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Το Δόγμα Σινάτρα έπαιξε έτσι έναν κεντρικό ρόλο στις ειρηνικές επαναστάσεις που σάρωσαν την Ανατολική Ευρώπη, καταλύοντας την κατάρρευση της σοβιετικής ηγεμονίας και την τελική διάλυση της ίδιας της Σοβιετικής Ένωσης (Bunce, 1991).

5. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης

Αυτή η κλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου μπορεί να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια της Σοβιετικής Ένωσης να διατηρήσει την παγκόσμια επιρροή της και να αντιμετωπίσει την αντιληπτή δυτική καταπάτηση, αν και αυτές οι προσπάθειες συνέβαλαν τελικά στην παρακμή του σοβιετικού συστήματος. Ο Ψυχρός Πόλεμος σταδιακά τερματίστηκε, καθώς η Σοβιετική Ένωση αντιμετώπισε εσωτερικές οικονομικές και πολιτικές κρίσεις, που οδήγησαν στην κατάρρευση. Τον Δεκέμβριο του 1991, η Σοβιετική Ένωση διαλύθηκε πλέον και επίσημα, και οι πρώην σοβιετικές δημοκρατίες έγιναν ανεξάρτητα κράτη, οδηγώντας και στην λήξη του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ των ΕΣΣΔ και των Ηνωμένων Πολιτειών (Kramer, 2022).

Η ηγεσία του Γκορμπατσόφ ξεκίνησε ιδιαίτερα ελπιδοφόρα αρχικά από την πλευρά των στενών υποστηρικτών του μέχρι και μίας μερίδας των φανατικών υποστηρικτών της προηγούμενης ηγεσίας, καθώς επικρατούσε η αίσθηση ότι θα ακολουθήσει μία εκσυγχρονιστική τάση ακολουθώντας δρώμενα που διαδραματίστηκαν εκτός των συνόρων: π.χ. η ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο, το δόγμα Σινάτρα έδωσε το έναυσμα για αποχώρηση των κρατών από το Ανατολικό Μπλοκ, ενώ οι αναταραχές έγιναν πιο έντονες με αποτέλεσμα οι μεταρρυθμίσεις να μην βρουν έφορο έδαφος και αρκετό χρόνο και το κομμουνιστικό κράτος να φθάνει στο τέλος του (Μαρκοπούλου, 2016).

Η Σοβιετική Ένωση δεν μπορούσε να ακολουθήσει τόσο στρατιωτικά όσο και οικονομικά την ραγδαία εξέλιξη των Ηνωμένων Πολιτειών. Τα υπέρογκα ποσά που δαπανήθηκαν όλες αυτές τις δεκαετίες για την διατήρηση ενός υπεράριθμου στρατού είχαν ως αποτέλεσμα το κράτος να μην μπορεί να προσφέρει ακόμη και τα απαραίτητα αγαθά δημιουργώντας έντονη δυσαρέσκεια μεταξύ των πολιτών. Το σοβιετικό οικονομικό σύστημα που βασιζόταν στον κεντρικό σχεδιασμό, παρουσίαζε σοβαρές ανεπάρκειες. Η έλλειψη αποτελεσματικότητας, η κακή διαχείριση των πόρων και η απροθυμία για καινοτομίες οδήγησαν σε οικονομική στασιμότητα. Το σοβιετικό σύστημα, επίσης δεν ήταν πλέον σε θέση να συμβαδίσει με τις τεχνολογικές και οικονομικές εξελίξεις της καπιταλιστικής Δύσης (Strayer, 2001). Το πολιτικό σύστημα, η σοβιετική πολιτική ιδεολογία που βασιζόταν στον μαρξισμό-λενινισμό, απέτυχε να προσαρμοστεί στις νέες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Η ιδεολογία του σοσιαλισμού και του κομμουνισμού, όπως εφαρμόστηκε από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Σοβιετικής Ένωσης (ΚΚΣΕ), παρουσίασε μεγάλη αδράνεια και αδυναμίες που τελικά συνέβαλαν στην πτώση του σοβιετικού καθεστώτος. Η επίσημη σοβιετική ιδεολογία πρόβαλε την εικόνα ενός δίκαιου και ισότιμου κοινωνικού συστήματος, κάτι το οποίο αμφισβητήθηκε έντονα από τους αντιπάλους της Σοβιετικής Ένωσης και στο τέλος καταρρίφθηκε από τους ίδιους τους ανθρώπους που την πρέσβευαν. Στην πραγματικότητα, η κοινωνία ήταν βαθιά ιεραρχημένη και ανισότιμη. Η ελίτ του ΚΚΣΕ είχε την «μερίδα του λέοντος» και πάντα μια προνομιακή πρόσβαση σε αγαθά και εξουσία, κάτι που βρισκόταν σε πλήρη αντίθεση με την προπαγανδιζόμενη εικόνα της ισότητας (Τριγάζης, 2022). Η ιδεολογία του κομμουνισμού, όπως εφαρμόστηκε στην πράξη, απέτυχε να διαχειριστεί τις οικονομικές και πολιτικές προκλήσεις της εποχής, με αποτέλεσμα την

αποσύνθεση του σοβιετικού κράτους και την μετατροπή της διεθνούς πολιτικής σκηνής (Τριγάζης, 2022).

Επίλογος

Ο Ψυχρός Πόλεμος, μια γεωπολιτική παρτίδα σκάκι μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, εκτυλίχθηκε σε σχεδόν πέντε δεκαετίες, που χαρακτηρίζεται από ιδεολογικό ανταγωνισμό, πολιτικούς ελιγμούς και γενικότερα μια διαδικασία δράσης και αντίδρασης μεταξύ των δύο πρωταγωνιστών. Οι τρεις φάσεις αυτής της σύγκρουσης, ο πρώιμος Ψυχρός Πόλεμος (1947-1962), η περίοδος της ύφεσης (1962-1979) και ο ύστερος Ψυχρός Πόλεμος (1979-1991) έφεραν η καθεμία ξεχωριστές πολιτικές και σχέσεις που διαμόρφωσαν την πορεία της παγκόσμιας ιστορία. Στην πρώιμη φάση, ο κόσμος ήταν μάρτυρας της έντονης κατανομής της εξουσίας καθώς οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ αναδείχθηκαν ως υπερδυνάμεις. Οι πολιτικές ανάσχεσης, το Δόγμα Τρούμαν, το Σχέδιο Μάρσαλ και το ΝΑΤΟ από τη μια πλευρά και το Σύμφωνο της Βαρσοβίας και η εξάπλωση του κομμουνισμού και της σοβιετικής επιρροής από την άλλη, έθεσαν το έδαφος για μια παγκόσμια αντιπαράθεση. Η κουβανική πυραυλική κρίση του 1962 έφερε τον κόσμο στο χείλος ενός πυρηνικού πολέμου, καταδεικνύοντας την επικίνδυνη αστάθεια της περιόδου. Η επόμενη φάση της ύφεσης είδε μια απόψυξη των εχθροπραξιών. Οι δύο υπερδυνάμεις αναγνώρισαν τους μη βιώσιμους κινδύνους του ανταγωνισμού τους. Με γνώμονα αυτόν τον κίνδυνο, συνεργάστηκαν και προώθησαν πολιτικές, όπως η συνθήκη για την απαγόρευση των πυρηνικών δοκιμών (Nuclear Test Ban Treaty), οι συνομιλίες για τον περιορισμό των στρατηγικών όπλων (SALT) και οι Συμφωνίες του Ελσίνκι ήταν εμβληματικές απόπειρες να αμβλυνθούν οι εντάσεις και να δημιουργηθεί κάποιος βαθμός αμοιβαίας κατανόησης. Ωστόσο, ο ανταγωνισμός της επιρροής συνεχίστηκε στον Τρίτο Κόσμο, υποστηρίζοντας η κάθε πλευρά κινήματα και πλευρές με κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο. Η ύφεση ήταν βραχύβια και στα τέλη της δεκαετίας του 1970 άρχισε να ξετυλίγεται, λόγω της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν, των ανανεωμένων αγώνων των εξοπλισμών και της ιδεολογικής αναζωπύρωσης από πολιτικές όπως αυτή του Ρόναλντ Ρήγκαν. Η τελική φάση του Ψυχρού Πολέμου σημαδεύτηκε από μια ανανεωμένη κλιμάκωση πριν οδηγήσει τελικά στην κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ΗΠΑ ακολούθησαν

πολιτικές οικονομικής και στρατιωτικής πίεσης, συμπεριλαμβανομένης της Στρατηγικής Αμυντικής Πρωτοβουλίας (SDI) και υποστήριξης αντικομουνιστικών κινημάτων σε όλο τον κόσμο. Η ΕΣΣΔ, παρά την συμμετοχή της στον ανταγωνισμό, αντιμετώπισε εσωτερικές προκλήσεις, οικονομική στασιμότητα και πολιτική αδράνεια. Οι μεταρρυθμίσεις του Μιχαήλ Γκορμπατσόφ, η Περεστρόικα η Γκλάσνοστ και το δόγμα Σινάτρα, στόχευαν στον εκσυγχρονισμό του σοβιετικού συστήματος και την οικονομική ανάκαμψη, αλλά αντίθετα επιτάχυναν την αποσύνθεσή του, καθώς έφερνα αλλαγές που η δομή της ΕΣΣΔ δεν μπορούσε να υποστηρίξει. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 σηματοδότησε το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και τη διάλυση της διπολικής παγκόσμιας τάξης. Οι λόγοι αυτής της κατάρρευσης ήταν πολύπλευροι: οικονομική εξουθένωση και στασιμότητα και πολιτική ακαμψία. Ωστόσο, η θεμελιώδης αιτία βρισκόταν στην αδυναμία του σοβιετικού συστήματος να προσαρμοστεί σε έναν ταχέως μεταβαλλόμενο κόσμο. Εκ των υστέρων, ο Ψυχρός Πόλεμος δεν ήταν μόνο ένας διαγωνισμός στρατιωτικής και οικονομικής ισχύος, αλλά και ένας βαθύς αγώνας για ιδέες και διακυβέρνηση. Καθώς ο κόσμος προχωρούσε πέρα από τον Ψυχρό Πόλεμο, η κληρονομιά αυτής της εποχής συνεχίζει να διαμορφώνει τις διεθνείς σχέσεις, υπενθυμίζοντας μας την επισφαλή ισορροπία μεταξύ σύγκρουσης και συνεργασίας στις παγκόσμιες υποθέσεις. Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου εισήγαγε έναν νέο, περίπλοκο και αλληλένδετο κόσμο όπου τα μαθήματα αυτής της περιόδου παραμένουν τόσο επίκαιρα όσο ποτέ.

Βιβλιογραφία

Πρωτογενής Βιβλιογραφία

Zhdanov's Response to the X Article. (n.d.). http://slantchev.ucsd.edu/courses/nss/documents/zhdanov-response-to-x.html

Union of Soviet Socialist Republics-United States: Treaty on the Elimination of Their Intermediate-Rangeand Shorter-Range Missiles. (1988). *International Legal Materials*, *27*(1), 84–254. https://doi.org/10.1017/s0020782900025845

Strategic Arms Limitation Talks (SALT II). (n.d.). https://2001-2009.state.gov/t/ac/trt/5195.htm

National Security Council Report 68 (NSC-68) U.S. Objectives and Programs for National Security | Public Intelligence. (2014, March 1). Public Intelligence |. https://publicintelligence.net/nsc-68/

Δευτερογενής Βιβλιογραφία

Al-Salim, F. (2013). Similarity of doctrines: American domestic politics and the Carter doctrine. *Deleted Journal*, *36*(4), 68–86. https://doi.org/10.1353/jsa.2013.0014

Bisley, N. (2001). The cold war. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 223–234). https://doi.org/10.1017/cbo9781139168557.021

Bjorkman, T. N., & Zamostny, T. J. (1984). Soviet Politics and Strategy toward the West: Three Cases. *World Politics*, *36*(2), 189–214. https://doi.org/10.2307/2010231

Brown, A. (2007). Perestroika and the end of the Cold War. *Cold War History*, *7*(1), 1–17. https://doi.org/10.1080/14682740701197631

Bunce, V. (1991). The Soviet Union under Gorbachev: Ending Stalinism and Ending the Cold War. *International Journal Canada S Journal of Global Policy Analysis*, *46*(2), 220.

Campbell, J. C. (1972). The Soviet Union and the United States in the Middle East. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *401*(1), 126–135. https://doi.org/10.1177/000271627240100114

Egorova, N. I. (1996). Stalin's Foreign Policy and the Cominform, 1947–53. In *Palgrave Macmillan UK eBooks* (pp. 197–207). https://doi.org/10.1007/978-1-349-25106-3_13

Elliott, J. E. (1989). GORBACHEV'S PERESTROIKA. *Contemporary Economic Policy*, *7*(1), 35–52. https://doi.org/10.1111/j.1465-7287.1989.tb00554.x

Engerman, D. C. (2010). Ideology and the origins of the Cold War, 1917–1962. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 20–43). https://doi.org/10.1017/chol9780521837194.003

Fall of Communism in Eastern Europe, 1989. (n.d.). https://history.state.gov/milestones/1989-1992/fall-of-communism

Fanani, A. F. (2014). The End of the Cold War: its dynamics and critical factors. *Jurnal Hubungan Internasional*, *3*(2), 93–98. https://doi.org/10.18196/hi.2014.0051.93-98

Fischer, B. B. (2012). Solidarity, the CIA, and Western technology. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*, *25*(3), 427–469. https://doi.org/10.1080/08850607.2012.652523

Fleming, D. (1964). The Turn toward Peace. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *351*(1), 157–169. https://doi.org/10.1177/000271626435100118

Fleron, F. J. (1969). Toward a reconceptualization of political change in the Soviet Union: the political leadership system. *Comparative Politics*, *1*(2), 228. https://doi.org/10.2307/421386

Garwin, R. L. (1973). Future forces and future policies. *American Journal of International Law*, *67*(5), 35–39. https://doi.org/10.1017/s0002930000264543

Gray, K. (2014). U.S. Aid and Uneven Development in East Asia. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, *656*(1), 41–58. https://doi.org/10.1177/0002716214543899

Graziani, G. (1981). Dependency structures in COMECON. *Review of Radical Political Economics*, *13*(1), 67–75. https://doi.org/10.1177/048661348101300109

Grey, R. D. (1984). The Soviet Presence in Africa: An Analysis of Goals. *The Journal of Modern African Studies*, *22*(3), 511–527. https://doi.org/10.1017/s0022278x00055154

Hampl, M. (2010). Presidential Doctrines and Strategies of American Foreign Policy from 1947 To 1965. *Communications - Scientific Letters of the University of Zilina*, *12*(3), 13–19. https://doi.org/10.26552/com.c.2010.3.13-19

Helmig, L. (2022, February 22). *This day in history*. Truman Library Institute. https://www.trumanlibraryinstitute.org/kennan/

Historical Documents - Office of the Historian. (n.d.-a). https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1946v06/d475

Historical Documents - Office of the Historian. (n.d.-b). https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v16/actionsstatement

Hodgson, J. H. (1971). Soviet foreign policy: mental alienation or universal revolution? *The Western Political Quarterly*, *24*(4), 653–665. https://doi.org/10.1177/106591297102400402

Hufbauer, G. C., & Schott, J. J. (1985). Economic sanctions and U. s. foreign policy. *PS*, *18*(4), 727–735. https://doi.org/10.2307/419135

III. Major international alignments. (1977). *Alternatives Global Local Political*, *3*(2), 193–216. https://doi.org/10.1177/030437547700300204

JFK and Flexible Response. (n.d.). https://web-clear.unt.edu/course_projects/HIST2610/content/08_Unit_Eight/25_lesson_twenty-five/10_jfk_flex_resp.htm#:~:text=The%20new%20president%20and%20his,United%20States%20could%20call%20on

Kalinovsky, A. (2009). Decision-Making and the Soviet War in Afghanistan: From intervention to withdrawal. *Journal of Cold War Studies*, *11*(4), 46–73. https://doi.org/10.1162/jcws.2009.11.4.46

Kanin, D. B. (1980). The Olympic boycott in diplomatic context. *Journal of Sport and Social Issues*, *4*(1), 1–24. https://doi.org/10.1177/019372358000400101

Kohonen, I. (2009). The space race and Soviet utopian thinking. *The Sociological Review*, *57*(1_suppl), 114–131. https://doi.org/10.1111/j.1467-954x.2009.01820.x

Korean War. (n.d.). DBpedia. https://dbpedia.org/page/Korean_War

Kramer, M. (1998). The Czechoslovak crisis and the Brezhnev doctrine. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 111–172). https://doi.org/10.1017/cbo9781139052658.005

Kramer, M. (2022). The dissolution of the Soviet Union. *Journal of Cold War Studies*, *24*(1), 188–218. https://doi.org/10.1162/jcws_a_01059

Larson, D. W., & Shevchenko, A. (2010). Redrawing the Soviet power line: Gorbachev and the end of the Cold War. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 267–306). https://doi.org/10.1017/cbo9780511778551.013

Lebow, R. N. (1983). The Cuban Missile Crisis: Reading the lessons correctly. *Political Science Quarterly*, *98*(3), 431–458. https://doi.org/10.2307/2150497

Lebow, R. N., & Stein, J. G. (1995). Deterrence and the Cold War. *Political Science Quarterly*, *110*(2), 157–181. https://doi.org/10.2307/2152358

Leffler, M. P. (1988). The United States and the strategic dimensions of the Marshall Plan. *Diplomatic History*, *12*(3), 277–306. https://doi.org/10.1111/j.1467-7709.1988.tb00477.x

Magstadt, T. M. (1982). Toward Detente II. *Worldview*, *25*(7), 19–21. https://doi.org/10.1017/s0084255900044545

Mastny, V. (2010). Soviet foreign policy, 1953–1962. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 312–333). https://doi.org/10.1017/chol9780521837194.016

Milestones in the history of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian. (n.d.). https://history.state.gov/milestones/1969-1976/helsinki

Mosely, P. E. (1966). Communist policy and the Third World. *The Review of Politics*, *28*(2), 210–237. https://doi.org/10.1017/s0034670500006240

Moyar, M. (2006). Peaceful Coexistence: 1956–1959. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 60–86). https://doi.org/10.1017/cbo9780511511646.009

Naimark, N. (2010). The Sovietization of Eastern Europe, 1944–1953. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 175–197). https://doi.org/10.1017/chol9780521837194.010

Payind, A. (1989). Soviet – Afghan relations from cooperation to occupation. *International Journal Middle East Studies*, *21*(1), 107–128. https://doi.org/10.1017/s002074380003213x

National Security Council Report 68 (NSC-68) U.S. Objectives and Programs for National Security | Public Intelligence. (2014, March 1). Public Intelligence |. https://publicintelligence.net/nsc-68/

Radchenko, S. (2010). The Sino-Soviet split. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 349–372). https://doi.org/10.1017/chol9780521837200.018

Reagan Doctrine, 1985. (n.d.). https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/rd/17741.htm

Remington, R. (1973). The Warsaw Pact: Institutional Dynamics within the Socialist Commonwealth. *American Journal of International Law*, *67*(5), 61–64. https://doi.org/10.1017/s0002930000264592

Richard Nixon Foundation. (2022, February 10). *The opening of China. Richard Nixon Foundation*. https://www.nixonfoundation.org/exhibit/the-opening-of-china/

Schearer, M. (1999). American strategy in the Soviet-Afghan War. *SSRN Electronic Journal*. https://doi.org/10.2139/ssrn.2779820

Shlaim, A. (1985). The partition of Germany and the origins of the Cold War. *Review of International Studies*, *11*(02), 123. https://doi.org/10.1017/s0260210500114263

Shrivastava, B. (1981). The United States and the Non-Aligned movement. *International Studies*, *20*(1–2), 429–444. https://doi.org/10.1177/002088178102000132

Storrs, L. R. Y. (2015). McCarthyism and the second red scare. *Oxford Research Encyclopedia of American History*. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780199329175.013.6

Strategic Arms Limitation Treaty I (1972) | Nuclear Arms Control Treaties. (n.d.). https://www.atomicarchive.com/resources/treaties/salt-I.html

Strayer, R. W. (2001). Decolonization, Democratization, and Communist Reform: The Soviet Collapse in Comparative perspective. *Journal of World History*, *12*(2), 375–406. https://doi.org/10.1353/jwh.2001.0042

Oswald, J. G. & Strover, A. J. (1970). The Soviet Union and Latin America. CiNii Books. http://ci.nii.ac.jp/ncid/BA18671418

Tarnoff, C. (2018). *The Marshall Plan: Design, Accomplishments, and Significance*. Congressional Research Service. https://sgp.fas.org/crs/row/R45079.pdf

The Berlin Blockade and Airlift of 1948. (n.d.). https://adst.org/2015/06/the-berlin-blockade-and-airlift-of-1948/

The Mutual Security Act of 1951 | US House of Representatives: History, Art & Archives. (n.d.). *https://history.house.gov/Historical-Highlights/1951-2000/The-Mutual-Security-Act-of-1951/*

The Nixon Doctrine | Encyclopedia.com. (n.d.). https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/nixon-doctrine

The North Atlantic Treaty. (2017, March 9). National Archives. https://www.archives.gov/exhibits/featured-documents/north-atlantic-treaty

The SALT process and its use in regulating mobile ICBM's. (1975). *The Yale Law Journal*, *84*(5), 1078. https://doi.org/10.2307/795437

Ulam, A. B. (1951). The Cominform and the People's Democracies. *World Politics*, *3*(2), 200–217. https://doi.org/10.2307/2008952

Zachariou, S. (2009). Implementing the Marshall Plan in Greece: Balancing reconstruction and geopolitical security. *Journal of Modern Greek Studies*, *27*(2), 303–318. https://doi.org/10.1353/mgs.0.0072

Zhang, S. G. (2010). The Sino-Soviet alliance and the Cold War in Asia, 1954–1962. In *Cambridge University Press eBooks* (pp. 353–375). https://doi.org/10.1017/chol9780521837194.018

Zinner, P. E. (1952). The ideological bases of Soviet foreign policy. *World Politics*, *4*(4), 488–511. https://doi.org/10.2307/2008962

Zubok, V. (2008). The Soviet Union and détente of the 1970s. *Cold War History*, *8*(4), 427–447. https://doi.org/10.1080/14682740802373537

Αλάτζα Ι. ΟΗΕ: UNESCO, Συμβούλιο ασφαλείας, και ανθρώπινα δικαιώματα. (Μεταπτυχιακή Διατριβή, 2023.) Link: https://polynoe.lib.uniwa.gr/xmlui/bitstream/handle/11400/4995/_E_%20ΑΛΑΤΖΑ.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Βαρέλης Α. Πόλεμος της Κορέας: Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου και οι Συνέπειες του Πολέμου της Κορέας στο Μεταπολεμικό Διεθνές Σύστημα. (Διπλωματική Διατριβή, 2019.) Link: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/23840/4/VarelisAlexandrosMsc2019.pdf

Δελερής Α. Απαρχές του Ψυχρού Πολέμου (1946-1949): Η Περίπτωση της Ελλάδας, των Βαλκανίων και της Ευρώπης. (Διπλωματική Διατριβή, 2012.) Link: https://ikee.lib.auth.gr/record/131137/files/GRI-2013-9919.pdf

Διονυσοπούλου Ν. Η Κρίση της Κούβας. (Διδακτορική Διατριβή, 2017.) Link: https://dione.lib.unipi.gr/xmlui/bitstream/handle/unipi/10442/Dionusopoulou_Nikoleta.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Κατιούσα. (2018, Μάρτιος 8). *Η ΕΣΣΔ ως "Αυτοκρατορία του Κακού". Ένα ψυχροπολεμικό ρεσιτάλ από τον πρόεδρο Ρέιγκαν - Κατιούσα*. Κατιούσα. https://www.katiousa.gr/istoria/essd-os-aftokratoria-tou-kakou-ena-psychropolemiko-resital-apo-ton-proedro-reigkan/

Μαρκοπούλου Α. Η Στάση της Σοβιετικής Ένωσης και των Κομμουνιστικών Κυβερνήσεων Απέναντι στα Γεγονότα του 1989. (Διπλωματική Διατριβή, 2012.) Link:https://ikee.lib.auth.gr/record/131411/files/Η%20ΣΤΑΣΗ%20ΤΗΣ%20ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ%20ΕΝΩΣΗΣ%20ΚΑΙ%20ΤΩΝ%20ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΩΝ%20ΚΥΒΕΡΝΗ.pdf

Μποτσίου, Κ. (2013, Μάιος 6). Η εκλογική νίκη του Αϊζενχάουερ. *Η Καθημερινή*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.com.cy/gr/afierwmata/anadromes/132534/?ctype=ar

Παπασωτηρίου, Χ. (2019, Μάρτιος 18). Η σινοαμερικανική προσέγγιση. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/world/1014888/i-sinoamerikaniki-proseggisi/

Χατζηβασιλείου, Ε. (2023, Ιανουάριος 30). Η έναρξη του δεύτερου Ψυχρού Πολέμου. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*. Ανακτήθηκε από: https://www.kathimerini.gr/world/562251202/i-enarxi-toy-deyteroy-psychroy-polemoy/

Χατζηβασιλείου, Ε. (2018). *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου* (13η έκδ.). Πατάκη.

Χατζηκωστής Κ. Σχέσεις Δυτικής και Ανατολικής Ευρώπης 1945 – 1991. (Μεταπτυχιακή Διατριβή, 2018.) Link: https://dspace.lib.uom.gr/bitstream/2159/22698/4/ChatzikostisConstantinosMsc2018.pdf